

Zbiór Orzeczeń

WYROK TRYBUNAŁU (pierwsza izba)

z dnia 26 stycznia 2017 r. *

Odwołanie — Konkurencja — Porozumienia, decyzje i uzgodnione praktyki — Belgijski, niemiecki, francuski, włoski, niderlandzki i austriacki rynek instalacji sanitarnych do łazienek — Koordynacja cen i wymiana szczególnie chronionych informacji handlowych — Rozporządzenie (WE) nr 1/2003 — Artykuł 31 — Obowiązek uzasadnienia

W sprawie C-609/13 P

mającej za przedmiot odwołanie w trybie art. 56 statutu Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej, wniesione w dniu 21 listopada 2013 r.,

Duravit AG, z siedzibą w Hornbergu (Niemcy),

Duravit SA, z siedzibą w Bischwiller (Francja),

Duravit BeLux SPRL/BVBA, z siedzibą w Overijse (Belgia),

reprezentowane przez U. Soltésza oraz C. von Köckritza, Rechtsanwälte,

strona wnosząca odwołanie,

w której pozostałymi uczestnikami postępowania są:

Komisja Europejska, reprezentowana przez F. Castilla de la Torrego oraz L. Malferrarię, działających w charakterze pełnomocników, wspieranych przez A. Böhlkego, Rechtsanwalt, z adresem do doręczeń w Luksemburgu,

strona pozwana w pierwszej instancji,

Rada Unii Europejskiej

interwenient w pierwszej instancji,

TRYBUNAŁ (pierwsza izba),

w składzie: A. Tizzano, wiceprezes Trybunału, pełniący obowiązki prezesa pierwszej izby, M. Berger, E. Levits, S. Rodin (sprawozdawca) i F. Biltgen, sędziowie,

rzecznik generalny: M. Wathelet,

sekretarz: K. Malacek, administrator,

* * Język postępowania: niemiecki.

uwzględniając pisemny etap postępowania i po przeprowadzeniu rozprawy w dniu 10 września 2015 r., po zapoznaniu się z opinią rzecznika generalnego na posiedzeniu w dniu 26 listopada 2015 r., wydaje następujący

Wyrok

- 1 W swoim odwołaniu Duravit AG, Duravit SA i Duravit BeLux SPRL/BVBA wnoszą o uchylenie wyroku Sądu Unii Europejskiej z dnia 16 września 2013 r., Duravit i in./Komisja (T-364, niepublikowanego, zwanego dalej „zaskarżonym wyrokiem”, EU:T:2013:477), ze względu na to, że w tym wyroku Sąd jedynie częściowo uwzględnił ich skargę o stwierdzenie częściowej nieważności decyzji Komisji C(2010) 4185 wersja ostateczna z dnia 23 czerwca 2010 r. dotyczącej postępowania na podstawie art. 101 TFUE oraz art. 53 porozumienia EOG (sprawa COMP/39092 – Instalacje sanitarne do łazienek) (zwanej dalej „sporną decyzją”) lub, tytułem ewentualnym, o obniżenie grzywny nałożonej na nie w tej decyzji.

Ramy prawne

- ² Zgodnie z art. 31 rozporządzenia Rady (WE) nr 1/2003 z dnia 16 grudnia 2002 r. w sprawie wprowadzenia w życie reguł konkurencji ustanowionych w art. [101 i 102 TFUE] (Dz.U. 2003, L 1, s. 1 – wyd. spec. w jęz. polskim, rozdz. 8, t. 2, s. 205):

„Trybunał Sprawiedliwości ma nieograniczoną jurysdykcję do rozpatrywania odwołań od decyzji, w których Komisja nałożyła grzywnę lub okresową karę pieniężną. Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej może uchylić, obniżyć lub podwyższyć nałożoną grzywnę lub okresową karę pieniężną”.

Okoliczności powstania sporu i sporna decyzja

- 3 Okoliczności powstania sporu zostały przedstawione w pkt 1–11 zaskarżonego wyroku i można je streścić w przedstawiony poniżej sposób.
- 4 Wnoszące odwołanie są wytwórcami artykułów ceramicznych.
- 5 W spornej decyzji Komisja stwierdziła naruszenie art. 101 ust. 1 TFUE oraz art. 53 Porozumienia o Europejskim Obszarze Gospodarczym z dnia 2 maja 1992 r. (Dz.U. 1994, L 1, s. 3) w sektorze instalacji sanitarnych do łazienek. Do tego naruszenia, w którym uczestniczyło 17 przedsiębiorstw, doszło w różnych okresach pomiędzy dniem 16 października 1992 r. a dniem 9 listopada 2004 r.; miało ono postać szeregu składających się na jedną całość antykonkurencyjnych porozumień i uzgodnionych praktyk na terenie Belgii, Niemiec, Francji, Włoch, Nederlandów i Austrii.
- 6 W dniu 15 lipca 2004 r. Masco Corp. i jej spółki zależne, między innymi Hansgrohe AG, będąca producentem armatury sanitarnej, i Hüppe GmbH, będąca producentem kabin prysznicowych, powiadomiły Komisję o istnieniu kartelu w sektorze instalacji sanitarnych do łazienek i wniosły o zastosowanie wobec nich zwolnienia z grzywien na podstawie wydanego przez tę instytucję obwieszczenia w sprawie zwolnienia z grzywien oraz zmniejszania grzywien w przypadkach karteli (Dz.U. 2002, C 45, s. 3) lub, tytułem ewentualnym, o obniżenie kwoty grzywien, jakie mogłyby zostać na nie nałożone.
- 7 W dniach 9 i 10 listopada 2004 r. Komisja przeprowadziła niezapowiedziane kontrole w lokalach szeregu przedsiębiorstw i krajowych organizacji zawodowych prowadzących działalność w sektorze instalacji sanitarnych do łazienek. Po tym, jak w okresie od dnia 15 listopada 2005 r. do dnia 16 maja

2006 r. Komisja wystosowała do wspomnianych przedsiębiorstw i organizacji, w tym do skarżących w pierwszej instancji, żądania udzielenia informacji, w dniu 26 marca 2007 r. wydała pismo w sprawie przedstawienia zarzutów, które również podała do ich wiadomości. W okresie od 15 listopada 2004 r. do 20 stycznia 2006 r. pewna liczba przedsiębiorstw, do których nie należą wnoszące odwołanie, wystąpiła o zastosowanie wobec nich zwolnienia z grzywien lub o obniżenie ich kwoty.

- 8 Pismem z dnia 31 lipca 2007 r. wnoszące odwołanie przedstawiły Komisji ich uwagi w przedmiocie pisma w sprawie przedstawienia zarzutów z dnia 26 marca 2007 r.
- 9 Po przesłuchaniu, które miało miejsce w dniach od 12 do 14 listopada 2007 r. i po wysłaniu w dniu 9 lipca 2009 r. pisma wskazującego skarżącym w pierwszej instancji pewne okoliczności faktyczne, na których Komisja zamierzała się oprzeć w ramach wydawania decyzji ostatecznej, instytucja ta przyjęła w dniu 23 czerwca 2010 r. sporną decyzję.
- 10 W spornej decyzji Komisja uznała, że stwierdzone naruszenie polegało, po pierwsze, na koordynowaniu przez tych wytwórców instalacji sanitarnych do łazienek corocznych podwyżek cen oraz innych elementów taryfowych, do którego to koordynowania dochodziło podczas spotkań odbywających się regularnie w ramach krajowych organizacji zawodowych, po drugie, na ustalaniu i koordynowaniu cen przy okazji zaistnienia poszczególnych okoliczności takich jak wzrost cen surowców, wprowadzenie euro czy opłat drogowych, i po trzecie, na ujawnianiu i wymianie mających szczególne znaczenie informacji handlowych. Praktyki te odpowiadały powtarzającemu się modelowi, który okazał się być taki sam we wszystkich sześciu objętych kartelem państwach członkowskich, których dotyczyło dochodzenie Komisji. Ustalanie cen w sektorze instalacji sanitarnych do łazienek odbywało się w cyklu rocznym; konkretnie rzecz ujmując, wytwórcy ustalali cenniki, które zazwyczaj obowiązywały przez rok i stanowiły podstawę stosunków handlowych z hurtownikami.
- 11 Komisja stwierdziła też, że opisane powyżej praktyki stanowiły część całościowego planu mającego za cel ograniczenie konkurencji pomiędzy adresatami spornej decyzji i miały cechy charakterystyczne jednolitego i ciągłego naruszenia, które obejmowało trzy podgrupy produktów: armaturę sanitarną, kabiny prysznicowe wraz z ich wyposażeniem, a także wyroby ceramiczne (zwane dalej „trzema podgrupami produktów”) i było stosowane na rynkach belgijskim, niemieckim, francuskim, włoskim, niderlandzkim i austriackim. Komisja wskazała również, w zakresie dotyczącym organizacji kartelu, na istnienie krajowych organizacji zawodowych zrzeszających członków, których działalność dotyczyła wszystkich trzech podgrup produktów, nazwanych przez nią „organizacjami koordynującymi”, krajowych organizacji zawodowych, których działalność dotyczy co najmniej dwóch z trzech podgrup produktów, nazwanych przez nią „organizacjami wieloproduktowymi”, a także – wyspecjalizowanych organizacji zrzeszających członków, których działalność dotyczyła jednej z trzech podgrup produktów. Wreszcie stwierdziła ona występowanie centralnej grupy przedsiębiorstw uczestniczących w kartelu w różnych państwach członkowskich i w ramach podmiotów koordynujących i organizacji wieloproduktowych.
- 12 Jeśli chodzi o uczestnictwo skarżących w pierwszej instancji w naruszeniu, po pierwsze Komisja wskazała, że pomimo tego, iż były one w okresie trwania naruszenia co do zasady wytwórcami artykułów ceramicznych, niemniej jednak wiedziały one o różnych rodzajach produktów będących przedmiotem naruszenia, a to ze względu na ich uczestnictwo w mających znamiona zmowy spotkaniach niemieckiego podmiotu koordynującego IndustrieForum Sanitär, występującego wcześniej pod nazwą Freundeskreis der deutschen Sanitärindustrie (zwanego dalej „IFS”), które dotyczyły tych trzech podgrup produktów. Po drugie, jeśli chodzi o zasięg geograficzny tego kartelu, Komisja uznała, że w okresach uczestnictwa w nim skarżące w pierwszej instancji, będące członkami IFS, Fachverband Sanitärkeramische Industrie, czyli podmiotu koordynującego stowarzyszenia wyspecjalizowanego w produktach należących do podgrupy artykułów ceramicznych w Niemczech (zwanego dalej „FSKI”), Vitreous China-group, stowarzyszenia wyspecjalizowanego w produktach należących do podgrupy artykułów ceramicznych w Belgii (zwanego dalej „VCG”), oraz Association française des industries de céramique sanitaire, stowarzyszenia wyspecjalizowanego w produktach należących do podgrupy

artykułów ceramicznych w Francji (zwanego dalej „AFICS”), uczestniczyły bezpośrednio w naruszeniu stwierdzonym na rynku belgijskim, niemieckim i francuskim. Uznała ona, że szereg obiektywnych przesłanek świadczy o tym, że skarżące w pierwszej instancji mogły racjonalnie rzecz biorąc mieć wątpliwości co do zasięgu geograficznego naruszenia stwierdzonego nie tylko w odniesieniu do rynków: belgijskiego, niemieckiego i francuskiego, ale też włoskiego i austriackiego. Jeśli chodzi o obszar Niderlandów, Komisja wskazała, że nie uznała, by po 1999 r. istniał tym kraju jakiś kartel.

- 13 Celem ustalenia wysokości grzywny nałożonej na każde z przedsiębiorstw Komisja oparła się na wytycznych w sprawie metody ustalania grzywien nakładanych na mocy art. 23 ust. 2 lit. a) rozporządzenia (WE) 1/2003 (Dz.U. 2006, C 210, s. 2, zwanych dalej „wytycznymi z 2006 r.”). Określiła ona kwotę podstawową grzywny, wyjaśniając, że w przypadku każdego przedsiębiorstwa ustaliła tę kwotę w oparciu o wartość sprzedaży w danym państwie członkowskim pomnożoną przez liczbę lat trwania tego uczestnictwa w każdym państwie członkowskim i dla podgrupy produktów, której uczestnictwo to dotyczyło, w celu uwzględnienia okoliczności, że niektóre przedsiębiorstwa prowadziły działalność tylko w niektórych państwach członkowskich bądź tylko w jednej (lub dwóch) z trzech podgrup produktów.
- 14 Jeśli chodzi o wagę naruszenia, Komisja ustaliła mnożnik wynoszący 15%, uwzględniając cztery kryteria służące ocenie tego naruszenia, a mianowicie charakter zarzucanych czynów, łączne udziały w rynku, zasięg geograficzny naruszenia i wprowadzenie go w życie. Ponadto ustaliła mnożnik przeznaczony do zastosowania, z tytułu okresu trwania naruszenia, do kwoty podstawowej ustalonej dla skarżących w pierwszej instancji na 4,33 w przypadku Niemiec, na 3 w przypadku Belgii i na 0,66 w przypadku Francji. Wreszcie, celem odstraszenia przedsiębiorstw od uczestnictwa w będących przedmiotem spornej decyzji i mających znamiona zмовы praktykach, Komisja postanowiła zwiększyć kwotę podstawową grzywny stosując kwotę dodatkową w wysokości 15%.
- 15 Po ustaleniu tej kwoty podstawowej Komisja zbadała istnienie okoliczności obciążających lub łagodzących, które mogłyby uzasadniać dostosowanie wysokości tej kwoty. Nie przyjęła ona w odniesieniu do skarżących w pierwszej instancji żadnej okoliczności obciążającej ani łagodzącej, a po zastosowaniu pułapu wynoszącego 10% obrotów kwota grzywny nałożonej na te skarżące w art. 2 spornej decyzji wyniosła 29 266 325 EUR.

Postępowanie przed Sądem i zaskarżony wyrok

- 16 Pismem złożonym w sekretariacie Sądu w dniu 2 września 2010 r. spółki skarżące w pierwszej instancji wniosły skargę o stwierdzenie nieważności spornej decyzji, w której podniosły dziewięć zarzutów.
- 17 Sześć pierwszych zarzutów miało na celu uzyskanie stwierdzenia nieważności spornej decyzji, przy czym zarzuty te dotyczyły odpowiednio: pierwszy – naruszenia wymogów w zakresie dowodów naruszenia art. 101 ust. 1 TFUE, drugi – po pierwsze, naruszenia prawa do obrony skarżących w pierwszej instancji, oraz, po drugie, błędu w ocenie w odniesieniu do ich domniemanego uczestnictwa w kartelu dotyczącym wielu produktów w sektorze instalacji sanitarnych do łazienek, trzeci – błędu w ocenie w odniesieniu do domniemanego uczestnictwa skarżących w pierwszej instancji w naruszeniu reguł konkurencji w sektorze artykułów ceramicznych w Niemczech, czwarty – błędu w ocenie w odniesieniu do ich domniemanego uczestnictwa w uzgadnianiu cen w Belgii i we Francji, piąty – błędu w ocenie w odniesieniu do kwalifikacji rozpatrywanych praktyk jako jednolitego i ciągłego naruszenia, szósty – naruszenia prawa do bycia wysłuchanym ze względu na czas trwania postępowania administracyjnego między przesłuchaniem skarżących w pierwszej instancji a wydaniem spornej decyzji.
- 18 Zarzut siódmy był oparty na niezgodności z prawem art. 23 ust. 2 i 3 rozporządzenia (WE) nr 1/2003 oraz wytycznych z 2006 r. i zawierał dwa zastrzeżenia dotyczące niezgodności z prawem.

- 19 Zarzuty ósmy i dziewiąty, podniesione tytułem ewentualnym, miały na celu uzyskanie obniżenia kwoty grzywny i dotyczyły, odpowiednio: ósmy – braku uwzględnienia przy ustalaniu kwoty podstawowej grzywny mniejszej wagi ich udziału w porównaniu z sytuacją pozostałych uczestników stwierdzonego naruszenia, a dziewiąty – nieproporcjonalności ostatecznej kwoty grzywny nałożonej na nie w następstwie zastosowania pułapu wynoszącego 10% obrotów.
- 20 W pkt 338 zaskarżonego wyroku Sąd jedynie częściowo uwzględnił przeanalizowane w świetle zarzutu pierwszego zarzuty drugi, trzeci i czwarty, rozstrzygając, że Komisja dopuściła się błędu w ocenie uznając, iż skarżące w pierwszej instancji uczestniczyły w naruszeniu stwierdzonym odnośnie rynku włoskiego, niderlandzkiego i austriackiego. Efektem tego Sąd w pkt 352–357 częściowo uwzględnił przedstawione tytułem głównym żądania zmierzające do stwierdzenia częściowej nieważności spornej decyzji.
- 21 W odniesieniu do żądania ewentualnego dotyczącego obniżenia kwoty grzywny nałożonej na skarżące w pierwszej instancji, Sąd w pierwszej kolejności, w pkt 376 i 384 tego wyroku, oddalił jako bezzasadne zarzuty ósmy i dziewiąty, w których skarżące podniosły, że metoda obliczania kwoty podstawowej grzywny nie uwzględniała zasad równego traktowania i indywidualizacji kar, a ostateczna kwota grzywny im wymierzonej była nieproporcjonalna i niesprawiedliwa.
- 22 W drugiej kolejności Sąd w ramach wykonywania przysługującego mu nieograniczonego prawa orzekania uznał w pkt 385 i 386 zaskarżonego wyroku, że obniżenie kwoty grzywny w wysokości 29 266 325 EUR nałożonej na skarżące byłoby bezzasadne i że kwota ta stanowi odpowiednią sankcję ze względu na czas trwania i wagę rozpatrywanego naruszenia.

Żądania stron

- 23 Wnoszące odwołanie zwracają się do Trybunału o:
- uchylenie zaskarżonego wyroku w zakresie, w jakim Sąd oddalił ich skargę;
 - uznanie za nieważne, zgodnie z art. 263 akapit czwarty TFUE, art. 1 ust. 1 oraz art. 2 i 3 spornej decyzji w dotyczącym ich zakresie;
 - tytułem ewentualnym, uchylenie grzywny lub znaczne obniżenie jej kwoty;
 - tytułem w dalszej kolejności ewentualnym – uchylenie zaskarżonego wyroku i skierowanie sprawy do ponownego rozpoznania przez Sąd, aby ten wydał ponowne rozstrzygnięcie zgodne z oceną prawną dokonaną przez Trybunał oraz
 - obciążenie Komisji kosztami postępowania.
- 24 Komisja wnosi do Trybunału o:
- oddalenie odwołania oraz
 - obciążenie wnoszących odwołanie kosztami postępowania.

W przedmiocie odwołania

- 25 Na poparcie odwołania wnoszące je podnoszą sześć zarzutów.

W przedmiocie zarzutu pierwszego

- 26 W ich pierwszym zarzucie, który dzieli się na dwie części, wnoszące odwołanie podnoszą naruszenie art. 31 rozporządzenia nr 1/2003, domniemania niewinności i prawa do rzetelnego procesu sądowego, gwarantowanego przez Kartę praw podstawowych Unii Europejskiej (zwaną dalej „kartą”) oraz europejskiej Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności podpisanej w Rzymie w dniu 4 listopada 1950 r. (zwanej dalej „EKPC”) wynikające z odmowy przeprowadzenia kontroli w ramach wykonywania nieograniczonego prawa orzekania, a także – uchybienie obowiązkowi uzasadnienia.

W przedmiocie części pierwszej zarzutu pierwszego

– Argumentacja stron

- 27 W części pierwszej zarzutu pierwszego, dotyczącej w szczególności pkt 48, 55, 98, 109, 113, 132, 146, 192, 195, 201, 293 i 308 zaskarżonego wyroku wnoszące odwołanie podnoszą, że Sąd dopuścił się naruszenia art. 31 rozporządzenia nr 1/2003 odmawiając przeprowadzenia w ramach wykonywania nieograniczonego prawa orzekania kontroli poczynionych przez Komisję w spornej decyzji ustaleń faktycznych i prawnych.
- 28 Stoją one na stanowisku, że Sąd poprzestał na skontrolowaniu tego, czy zarzuciły one Komisji dopuszczenie się błędu w ocenie. Ich zdaniem z szeregu punktów zaskarżonego wyroku wynika, że Sąd zamierzał przeprowadzić kontrolę spornej decyzji z prawnego i faktycznego punktu widzenia jedynie w takim zakresie, w jakim podniesiono dotyczące jej konkretne zarzuty oraz jednocześnie dowiedziono, że zawarte w niej stwierdzenia są fałszywe. W braku takiego dowodu Sąd uznał, że rozpatrywane stwierdzenia Komisji za niepodważone ze względu na to, iż nie zostały one wyraźnie zakwestionowane. Sąd oparł się zatem na domniemaniu prawidłowości ustaleń faktycznych i zasadności argumentów Komisji. Nie przeprowadził on więc kontroli wszystkich elementów spornej decyzji i zrezygnował z możliwości zastąpienia swoją własną oceną oceny dokonanej przez Komisję. Jeśli chodzi o ustalenia o charakterze prawnym, zgodnie z zasadą *iura novit curia*, Sąd miał obowiązek sam dokonać kwalifikacji prawnej, a poprzestał na sprawdzeniu, czy Komisja dopuściła się błędów w tym względzie.
- 29 Komisja podkreśla natomiast, że kontrola przeprowadzana w ramach wykonywania nieograniczonego prawa orzekania dotyczy jedynie nałożonej kary, odnośnie której dopełniła ona wymogów odnoszących się do kontroli zgodności z prawem. Podnosi ona, że kontrola przeprowadzana w ramach wykonywania nieograniczonego prawa orzekania nie ma na celu zastąpienie kontroli zgodności z prawem w taki sposób, aby Sąd powinien był, działając na wniosek strony, zastąpić swą własną oceną ocenę dokonaną przez Komisję, zarówno odnośnie ustaleń faktycznych, jak i ich kwalifikacji prawnej. Słusznie on zatem orzekł, że kontrola przeprowadzana w ramach wykonywania nieograniczonego prawa orzekania nie stanowi kontroli dokonywanej z urzędu.

– Ocena Trybunału

- 30 Zgodnie z utrwalonym orzecznictwem sprawowana na podstawie art. 263 TFUE kontrola zgodności z prawem polega na tym, iż sąd Unii przeprowadza, zarówno pod względem prawnym, jak i faktycznym, kontrolę podniesionych przez stronę skarżącą przeciwko zaskarżonej decyzji argumentów, i jest przy tym uprawniony do przeprowadzenia oceny dowodów, stwierdzenia nieważności tej decyzji i do zmiany kwoty grzywien (zob. wyrok z dnia 10 lipca 2014 r., Telefónica i Telefónica de España/Komisja, EU:C:2014:2062, pkt 53 i przytoczone tam orzecznictwo).

- 31 Tę kontrolę legalności dopełnia zgodnie z art. 261 TFUE nieograniczone prawo orzekania, które zostało przyznane sądom Unii, zgodnie z art. 261 TFUE, w art. 31 rozporządzenia nr 1/2003. Prawo to, poza kontrolą zgodności sankcji z prawem, upoważnia sąd do zastąpienia oceny Komisji własną oceną i w konsekwencji uchylenia, zmniejszenia lub podwyższenia nałożonej na przedsiębiorstwo grzywny lub okresowej kary pieniężnej (zob. wyrok z dnia 8 grudnia 2011 r., Chalkor/Komisja, C-386/10-P, EU:C:2011:815, pkt 63 i przytoczone tam orzecznictwo).
- 32 Wykonywanie tego nieograniczonego prawa orzekania nie jest zaś równoznaczne z przeprowadzeniem kontroli z urzędu, a postępowanie przed sądami Unii jest postępowaniem kontryktoryjnym. To do strony skarżącej należy co do zasady podniesienie skierowanych przeciwko zaskarżonej decyzji zarzutów oraz przedstawienie dowodów na poparcie tych zarzutów (zob. wyrok z dnia 18 grudnia 2014 r. Komisja/Parker Hannifin Manufacturing i Parker-Hannifin, C-434/13, EU:C:2014:2456, pkt 76 oraz przytoczone tam orzecznictwo).
- 33 W tym względzie należy podkreślić, że brak przeprowadzenia kontroli z urzędu całości zaskarżonej decyzji nie narusza zasady skutecznej ochrony sądowej. Dla przestrzegania tej zasady nie jest bowiem niezbędne, by Sąd – z pewnością zobowiązany do ustosunkowania się do podniesionych zarzutów oraz do przeprowadzenia kontroli, pod względem zarówno prawnym, jak i faktycznym – miał obowiązek dokonać z urzędu kompletnego badania akt sprawy (zob. wyrok z dnia 8 grudnia 2011 r., Chalkor/Komisja, C-386/10-P, EU:C:2011:815, pkt 66).
- 34 Pierwszą część zarzutu pierwszego należy rozpatrywać w świetle powyższego orzecznictwa.
- 35 Należy podnieść, że wnoszące odwołanie twierdzą w istocie, iż błąd popełniony przez Sąd przy przeprowadzaniu kontroli sądowej, a w szczególności – odmowa przeprowadzenia w ramach wykonywania nieograniczonego prawa orzekania kontroli poczynionych przez Komisję w spornej decyzji ustaleń faktycznych i prawnych, stał się podstawą wyciągnięcia w wielu punktach zaskarżonego wyroku błędnych wniosków.
- 36 Z orzecznictwa przytoczonego w pkt 30–32 niniejszego wyroku wynika zaś, że, po pierwsze, nieograniczone prawo orzekania dotyczy jedynie nałożonej kary, nie zaś całokształtu spornej decyzji i, po drugie, ani nieograniczone prawo orzekania ani kontrola zgodności z prawem nie stanowią kontroli sprawowanej z urzędu i w związku z tym Sąd nie ma obowiązku przeprowadzenia z urzędu ponownego kompletnego badania akt sprawy, niezależnie od podnoszonych przez stronę skarżącą zarzutów.
- 37 Ze względu na to, że część pierwsza zarzutu pierwszego została oparta na błędnej przesłance, zgodnie z którą Sąd był zobowiązany do przeprowadzenia z urzędu kontroli całokształtu spornej decyzji, należy oddalić ten argument jako bezzasadny.

W przedmiocie części drugiej zarzutu pierwszego

– Argumentacja stron

- 38 W części drugiej zarzutu pierwszego, która dotyczy pkt 275, 285, 359 i 360 zaskarżonego wyroku, wnoszące odwołanie zarzucają Sądowi, że ten poprzestał na zbadaniu konsekwencji częściowej bezprawności spornej decyzji i argumentów podniesionych odnośnie grzywny, nie dokonując jednak autonomicznej i swobodnej oceny uwzględniającej wszystkie okoliczności tego przypadku. Ich zdaniem Sąd uchybił z tego powodu obowiązkowi przeprowadzenia kontroli sprawowanej w ramach wykonywania nieograniczonego prawa orzekania w przewidzianej w art. 31 rozporządzenia nr 1/2003 postaci, w ramach którego winien on samodzielnie podjąć w ramach przysługującego mu zakresu swobodnej oceny decyzję w przedmiocie grzywny uwzględniając przy tym wszystkie okoliczności faktyczne i nie ograniczając się do treści akt sprawy. Nie analizując zaś wszystkich etapów obliczania tej grzywny, nie uzasadniając wyników takiej analizy oraz nie weryfikując ani proporcjonalności grzywny

ani jej zgodności z zasadą równego traktowania z punktu widzenia grzywien nałożonych w ramach przeprowadzanych w tym samym czasie postępowań, Sąd dopuścił się uchybienia ciążącemu na nim obowiązкови przeprowadzenia kontroli sprawowanej w ramach wykonywania nieograniczonego prawa orzekania oraz obowiązкови uzasadnienia.

- 39 Komisja podnosi, że wnoszące odwołanie błędnie twierdzą, iż Sąd powinien był wydać rozstrzygnięcie w przedmiocie zarzutów, które nie zostały podniesione przez skarżące w pierwszej instancji bądź też nie zostały przez nie wystarczająco szczegółowo sformułowane. Ponadto, jeśli chodzi o okoliczność polegającą na tym, że Sąd miał uwzględnić wytyczne z 2006 r. i zweryfikować możliwość ich zastosowania, nie podważa ona sama w sobie zasadności zaskarżonego wyroku.

– Ocena Trybunału

- 40 Bezsporne jest to, że, poza zwykłą kontrolą zgodności z prawem nałożonych przez Komisję grzywien, Sąd jest upoważniony do zastąpienia oceny Komisji własną oceną i w konsekwencji uchylenia, zmniejszenia lub podwyższenia nałożonej na przedsiębiorstwo grzywiny lub okresowej kary pieniężnej (zob. wyrok z dnia 22 listopada 2012 r., E.ON Energie/Komisja, C-89/11 P, EU:C:2012:738, pkt 124 i przytoczone tam orzecznictwo).
- 41 Aby spełnić wymogi związane z przeprowadzaniem kontroli w ramach wykonywania nieograniczonego prawa orzekania w rozumieniu art. 47 karty w zakresie dotyczącym grzywiny, sąd Unii jest przy wykonywaniu uprawnień określonych w art. 261 i 263 TFUE zobowiązany do przeanalizowania wszystkich zarzutów natury prawnej czy faktycznej, za pomocą których podnoszące je strony chcą wykazać, iż kwota grzywiny nie jest dostosowana do wagi i okresu trwania naruszenia (wyrok z dnia 18 grudnia 2014 r. Komisja/Parker Hannifin Manufacturing i Parker-Hannifin, C-434/13 P, EU:C:2014:2456, pkt 75).
- 42 Niemniej jednak, jak wynika z przypominanego w pkt 32 niniejszego wyroku utrwalonego orzecznictwa, wykonywanie nieograniczonego prawa orzekania nie jest równoznaczne z przeprowadzeniem kontroli z urzędu, a postępowanie to jest postępowaniem kontrydiktoryjnym. To do strony skarżącej należy co do zasady podniesienie skierowanych przeciwko zaskarżonej decyzji zarzutów oraz przedstawienie dowodów na poparcie tych zarzutów.
- 43 Tak więc, wbrew temu, co twierdzą wnoszące odwołanie, za wyjątkiem występowania bezwzględnych przeszkód procesowych, Sąd nie ma obowiązku przeprowadzania badania ex officio, niezależnie od podnoszonych przez skarżące w pierwszej instancji konkretnych zarzutów, i samodzielnego podejmowania dyskrecjonalnej decyzji w przedmiocie grzywiny ustalonej przez Komisję, lecz musi on wydać rozstrzygnięcie w przedmiocie przedstawionych przez te skarżące zarzutów.
- 44 Jeśli chodzi o podniesiony przez wnoszące odwołanie argument, zgodnie z którym Sąd nie uzasadnił swej analizy kwoty nałożonej na nie grzywiny, Sąd ten przede wszystkim w pkt 362 zaskarżonego wyroku stwierdził, że stwierdzenie nieważności spornej decyzji w zakresie dotyczącym naruszenia popełnionego we Włoszech, w Niderlandach oraz w Austrii nie może skutkować zmianą wysokości tej grzywiny, gdyż przy jej obliczaniu Komisja nie wzięła pod uwagę sprzedaży dokonywanej przez wnoszące odwołanie we Włoszech, w Niderlandach oraz w Austrii, lecz jedynie sprzedaż w Belgii, w Niemczech i we Francji.
- 45 Następnie w pkt 368–376 zaskarżonego wyroku Sąd przeanalizował zarzut dotyczący błędów, jakich miała dopuścić się Komisja przy obliczaniu kwoty podstawowej nałożonej grzywiny, a w szczególności tego związanego z ustaleniem wartości 15% z tytułu mnożnika dotyczącego „wagi naruszenia”. Doszedł on tam do wniosku, że, ze względu na to, iż jednolite i ciągłe naruszenie, popełniane przez szereg lat na obszarze trzech państw członkowskich i polegające na cyklicznym ustalaniu cen, zalicza się do

najpoważniejszych ograniczeń konkurencji, wartość 15% z tytułu mnożnika dotyczącego „wagi naruszenia” jest adekwatna, w szczególności uwzględniając, że wartości przyjmowane w przypadku tego rodzaju naruszeń wynoszą od 0 do 30%.

- 46 Wreszcie, w pkt 377–384 zaskarżonego wyroku Sąd przeanalizował zarzut oparty na rzekomo nieproporcjonalnej i niesprawiedliwej kwocie nałożonej grzywny wynoszącej 10% rocznych obrotów skarżących w pierwszej instancji. Doszedł on tam do wniosku, że, biorąc pod uwagę utrwalone orzecznictwo, zastosowanie pułapu 10% obrotów nie narusza zasad proporcjonalności i równości traktowania.
- 47 Z utrwalonego orzecznictwa wynika w tym względzie, że Sąd w ramach obowiązku uzasadnienia nie musi przedstawiać wyводу, w którym wyczerpująco rozpatrzyłby każdy z argumentów wysuniętych przez strony postępowania z osobna. To uzasadnienie może zatem być dorozumiane, pod warunkiem że pozwala zainteresowanym na poznanie powodów, dla których Sąd nie przychylił się do ich argumentów, a Trybunał dysponuje wystarczającymi elementami dla sprawowania kontroli (zob. wyrok z dnia 11 lipca 2013 r. Gosselin Group/Komisja, C-429/11 P, nieopublikowany, EU:C:2013:463, pkt 53 i przytoczone tam orzecznictwo).
- 48 W tych okolicznościach należy stwierdzić, że Sąd przeprowadził pogłębioną analizę zarzutów dotyczących kwoty grzywny nałożonej przez Komisję i wystarczająco uzasadnił swą analizę w tym względzie.
- 49 Ponadto to do Sądu należy przeprowadzenie analizy adekwatności kwoty grzywny i co do zasady nie jest obowiązkiem Trybunału, który rozstrzyga kwestie prawne w ramach odwołania, zastąpienie własną, bardziej słuszną oceną oceny Sądu, który w ramach nieograniczonego prawa orzekania orzeka o kwotach grzywien nałożonych na przedsiębiorstwa z powodu naruszenia przez nie prawa Unii (zob. podobnie wyrok z dnia 4 września 2014 r. YKK i in./Komisja, C-408/12 P, EU:C:2014:2153, pkt 29 i przytoczone tam orzecznictwo).
- 50 Część pierwsza zarzutu pierwszego i zarzut pierwszy jako całość są zatem bezzasadne.

W przedmiocie zarzutu drugiego

- 51 Dzieliący się na dwie części zarzut drugi został oparty na naruszeniu art. 263 TFUE oraz przewidzianego w art. 47 akapit pierwszy karty prawa do skutecznego środka prawnego, jakiego Sąd miał dopuścić się ze względu na niewystarczający charakter analizy twierdzeń poczynionych przez Komisję, przeprowadzonej przezeń w ramach kontroli zgodności z prawem, a także – ze względu na przekroczenie granic tej kontroli.

W przedmiocie części pierwszej zarzutu drugiego

– Argumentacja stron

- 52 W pierwszej części drugiego zarzutu odwołania wnoszące odwołanie podnoszą, że Sąd naruszył art. 263 TFUE i prawo do skutecznego środka prawnego ze względu na to, iż w ramach kontroli zgodności z prawem, a w szczególności w pkt 98, 146, 195, 293 i 308 zaskarżonego wyroku zastosował wobec nich zawyżone wymogi odnośnie ciężaru przedstawienia okoliczności faktycznych oraz dowodu. Powinien on być skontrolować to, czy Komisja prawidłowo zinterpretowała powołany materiał dowodowy i czy wyciągnięte na jego podstawie wnioski były zasadne. W tym względzie nie można przyjmować domniemania prawidłowości wyciągniętych przez Komisję wniosków czy też dokonanych przez nią ocen prawnych. Sąd nałożył na skarżące w pierwszej instancji ciężar dowodu jeszcze przed

przeprowadzeniem oceny zbioru poszlak. Nie można oczekiwać od strony skarżącej przedstawienia dowodów przemawiających przeciwko twierdzeniom Komisji w sytuacji, gdy instytucja ta nie powołała materiału dowodowego na poparcie swych poczynionych w spornej decyzji twierdzeń.

- 53 Wnoszące odwołanie twierdzą więc, że Sąd, oddalając w pkt 134, 138, 141, 144, 146, 187, 252, 293 i 308 zaskarżonego wyroku ich argumentację poprzez wskazanie na rzekomo spoczywający na nich ciężar dowodowy, w niedostateczny sposób przeprowadził kontrolę zgodności z prawem, naruszając w ten sposób art. 263 TFUE i prawo do skutecznego środka prawnego.
- 54 W zakresie dotyczącym rzekomego „domniemania prawidłowości” Komisja podkreśla, że z utrwalonego orzecznictwa wynika, iż w sytuacji, gdy Komisja opiera się na dowodach, które co do zasady są wystarczające do wykazania istnienia naruszenia, to właśnie zainteresowane przedsiębiorstwo powinno wykazać w wymagany prawem sposób, z jednej strony, zaistnienie okoliczności, na którą się ono powołuje, a z drugiej strony, że okoliczność ta podważa moc dowodową dowodów, na których oparła się Komisja.
- 55 Wbrew temu, co twierdzą wnoszące odwołanie, Komisja stoi na stanowisku, że poparła ona sporną decyzję materiałem dowodowym w wymagany prawem sposób i że to na nich spoczywał obowiązek wskazania kwestionowanych okoliczności, sformułowania zarzutów i przedstawienia dowodów na ich poparcie. Ze względu na to, że ten mający proceduralny charakter wymóg nie jest sprzeczny ze spoczywającym na Komisji ciężarem dowodu, część pierwszą zarzutu drugiego należy oddalić.

– Ocena Trybunału

- 56 Z utrwalonego orzecznictwa wynika, że do strony lub organu, które zarzucają naruszenie reguł konkurencji, należy udowodnienie tego naruszenia, a do przedsiębiorstwa lub związku przedsiębiorstw podnoszących środek obrony przed zarzutem naruszenia tychże reguł należy wykazanie, że przesłanki zastosowania przepisu, z którego wywodzony jest ów środek obrony, są spełnione, w związku z czym wspomniany organ będzie wówczas musiał przedstawić inne dowody (zob. wyrok z dnia 17 czerwca 2010 r., Lafarge/Komisja, C-413/08 P, EU:C:2010:346, pkt 29 i przytoczone tam orzecznictwo).
- 57 Chociaż zgodnie z tymi zasadami ciężar dowodu spoczywa na Komisji albo na danym przedsiębiorstwie lub związku przedsiębiorstw, okoliczności faktyczne, na które strona powołuje się, mogą być tego rodzaju, że druga strona będzie musiała przedstawić wyjaśnienie lub uzasadnienie, a w przypadku ich braku będzie można uznać, że uczyniono zadość regułom obowiązującym w zakresie ciężaru dowodu (zob. wyrok z dnia 17 czerwca 2010 r., Lafarge/Komisja, C-413/08 P, EU:C:2010:346, pkt 30 i przytoczone tam orzecznictwo).
- 58 Ponadto to, czego w istocie wymaga się od strony skarżącej w ramach sądowego środka prawnego, to określenie kwestionowanych części zaskarżonej decyzji, sformułowanie zarzutów w tym zakresie oraz dostarczenie dowodów składających się z solidnych wskazówek zmierzających do wykazania, że jej zarzuty są zasadne (zob. podobnie wyrok z dnia 8 grudnia 2011 r., KME Germany i in./Komisja, C-272/09 P, EU:C:2011:810, pkt 105).
- 59 W niniejszym przypadku należy stwierdzić, że Sąd w pierwszej kolejności, w pkt 90–92 zaskarżonego wyroku, przypomniał orzecznictwo odnoszące się do pojęcia jednolitego i ciągłego naruszenia. Następnie, w pkt 93–108 tego wyroku przypomniał on zasady postępowania dowodowego mające zastosowanie w ramach procedur w przedmiocie naruszenia art. 101 ust. 1 TFUE.
- 60 Bardziej konkretnie rzecz ujmując, opierając się cały czas na utrwalonym orzecznictwie Trybunału, Sąd w pkt 97 zaskarżonego wyroku stwierdził, że skoro Komisja mogła wykazać, iż dane przedsiębiorstwo uczestniczyło w spotkaniach z innymi przedsiębiorstwami, które to spotkania miały oczywiście antykonkurencyjny charakter, to Sąd mógł bez nieuzasadnionego przenoszenia ciężaru dowodu czy też

naruszania domniemania niewinności uznać, że przedstawienie innego wyjaśnienia co do przedmiotu rzeczonych spotkań jest zadaniem tego przedsiębiorstwa. Ponadto Sąd w pkt 98 tego wyroku przypomniał, że do tego przedsiębiorstwa należy nie tylko wskazanie okoliczności, za pomocą której można zakwestionować wartość dowodową materiału dowodowego, na którym opiera się Komisja, lecz również – przedstawienie dowodu istnienia tej okoliczności, jak również tego, że podważa ona wartość dowodową materiału dowodowego, na którym opiera się ta instytucja.

- 61 Tak więc to, że Sąd, przeprowadzając w pkt 111–147 zaskarżonego wyroku kontrolę kwalifikacji rozpatrywanych czynów jako jednolitego naruszenia i, uznając jednocześnie, że Komisja mogła słusznie dokonać takiej kwalifikacji, zastosował wobec skarżących w pierwszej instancji wymóg przedstawienia dowodu zachodzenia okoliczności podważających wnioski wyciągnięte przez Komisję w przedmiocie tej kwalifikacji, nie stanowi naruszenia zasad dotyczących ciężaru dowodu.
- 62 Z powyższego wynika, że część pierwsza zarzutu drugiego jest bezzasadna.

W przedmiocie części drugiej zarzutu drugiego

– Argumentacja stron

- 63 W drugiej części drugiego zarzutu odwołania wnoszące je twierdzą, że Sąd przekroczył granice kontroli zgodności z prawem ze względu na to, iż przeprowadził w ramach wykonywania nieograniczonego prawa orzekania jednostronną kontrolę na ich niekorzyść. Twierdzą one, że wyszedł on poza twierdzenia poczynione przez Komisję w spornej decyzji i przekroczył granice kontroli zgodności z prawem dokonując ponownej kwalifikacji okoliczności faktycznych, które Komisja błędnie zakwalifikowała pod względem prawnym.
- 64 W szczególności Sąd, po pierwsze, w pkt 213 zaskarżonego wyroku dokonał ponownej kwalifikacji dokonanej już przez Komisję w spornej decyzji kwalifikacji praktyki polegającej na wymianie informacji i przekształcił ją w wieloproduktowe porozumienie cenowe. Po drugie, ich zdaniem w pkt 261, 311 i 312 tego wyroku przypisał on znaczną wartość dowodową uczestnictwu skarżących w pierwszej instancji w spotkaniach, których Komisja nie przeanalizowała w spornej decyzji. Po trzecie, Sąd w pkt 235, 239 i 298 tego samego wyroku, nie uwzględniając podniesionego przez skarżące w pierwszej instancji argumentu, zgodnie z którym na podstawie zgromadzonego materiału dowodowego nie można wyciągnąć wniosku o zawarciu porozumień podczas tych spotkań, miał uznać samą próbę ich zawarcia za mającą znamiona naruszenia art. 101 TFUE. Sąd wychodzi zatem z zasady, że już sama „próba zawarcia porozumienia” stanowi uzgodnioną praktykę i przyjął występowanie tej okoliczności na niekorzyść skarżących w pierwszej instancji. Dokonał on zatem kwalifikacji okoliczności faktycznych odmiennej od tej przyjętej przez Komisję i przekroczył granice kontroli zgodności z prawem.
- 65 Komisja odnośnie kwestionowanych spotkań podkreśla przede wszystkim, że Sąd w żadnym momencie nie przeprowadził analizy tych trzech spotkań. Następnie, jeśli chodzi o zmianę kwalifikacji wymiany informacji na porozumienie, nawet przy założeniu, że zostanie ona ustalona, nie może ona jako taka stanowić podstawy uchylenia zaskarżonego wyroku ze względu na antykonkurencyjny cel tych spotkań. Pojęcia „porozumienia” lub „praktyki uzgodnionej” obejmują mające taki sam charakter formy zмовы różniące się od siebie jedynie intensywnością i formami, w których się przejawiają. Zdaniem tej instytucji do ustalenia naruszenia art. 101 TFUE wystarczy zatem przedstawienie dowodu zaistnienia jednej z nich. Wreszcie, rzekomo bezprawna zmiana przyjętej w spornej decyzji kwalifikacji, której Sąd miał dokonać w pkt 235, 239 i 298 zaskarżonego wyroku, stanowi jedynie przyjęte przez wnoszące odwołanie założenie.
- 66 Zdaniem Komisji drugą część zarzutu drugiego i ten zarzut w całości należy zatem oddalić jako bezzasadne.

– Ocena Trybunału

- 67 Przede wszystkim, jeśli chodzi o podnoszony przez wnoszące odwołanie argument, zgodnie z którym Sąd przekroczył granice kontroli zgodności z prawem dokonując ponownej kwalifikacji okoliczności zakwalifikowanych przez Komisję błędnie z prawnego punktu widzenia, przekwalifikowując praktyki polegające na wymianie informacji na temat cen na porozumienie, należy stwierdzić, że z pkt 211 i 212 zaskarżonego wyroku można, biorąc pod uwagę przytoczone w nich orzecznictwo, łatwo wyciągnąć wniosek, iż Sąd powołał się na praktykę polegającą na wymianie informacji jako na praktykę uzgodnioną. Nie można mu zarzucać, że względu na samo tylko słowo „porozumienie” użyte w pkt 213 tego wyroku, że zmienił on kwalifikację zarzucanego skarżącym w pierwszej instancji zachowania.
- 68 Ponadto pojęcia porozumienia i praktyki uzgodnionej w rozumieniu art. 101 TFUE stanowią, z subiektywnego punktu widzenia, formy zmowy mające taki sam charakter i różniące się od siebie jedynie intensywnością i formami, w których się ujawniają. W każdym razie, do zastosowania tego postanowienia wystarcza zatem wykazanie występowania znamion którejś z określonych w nim form naruszenia (zob. podobnie wyrok z dnia 5 grudnia 2013 r. *Solvay Solexis/Komisja*, C-449/11 P, niepublikowany, EU:C:2013:802, pkt 52 i przytoczone tam orzecznictwo).
- 69 Następnie, w odniesieniu do argumentu, zgodnie z którym Sąd miał w pkt 261, 311 i 312 zaskarżonego wyroku przypisać znaczną wartość dowodową materiałowi dowodowemu dotyczącemu uczestnictwa skarżących w pierwszej instancji w spotkaniach, których Komisja nie przeanalizowała w spornej decyzji, należy stwierdzić, po pierwsze, że z pkt 206 i 264 zaskarżonego wyroku wynika, iż Sąd odesłał do wykazu spotkań zawartego odpowiednio w załącznikach 1 i 4 spornej decyzji, i, po drugie, że w pkt 261 i 311 tego wyroku zostały wyliczone wszystkie znajdujące się na tym wykazie spotkania. Choć zaś Sąd w pkt 264, 311 i 312 zaskarżonego wyroku wspominał o spotkaniu IFS, które miały miejsce w dniu 14 listopada 2001 r., oraz spotkaniach FSKI, które miały miejsce w dniach 23 stycznia i 5 lipca 2002 r., to, wbrew temu, co podnoszą wnoszące odwołanie, nie przeanalizował on tych spotkań i nie przypisał dotyczącemu tych spotkań materiałowi dowodowemu znacznej wartości dowodowej. Ponadto, choć te spotkania zostały zawarte na przedstawionym w pkt 312 zaskarżonego wyroku kompletnym wykazie spotkań, Sąd w pkt 313 tego wyroku doszedł do wniosku, że na podstawie niemal całego – ale nie całokształtu – materiału dowodowego można wyciągnąć wniosek, że skarżące w pierwszej instancji uczestniczyły w rozpatrywanym jednolitym i ciągłym naruszeniu. Wynika stąd, że Sąd w rzeczywistości nie oparł się na spotkaniu IFS, które miały miejsce w dniu 14 listopada 2001 r., oraz spotkaniach FSKI, które miały miejsce w dniach 23 stycznia i 5 lipca 2002 r., aby na tej podstawie dojść do wniosku, że Komisja przedstawiła dowód uczestnictwa skarżących w pierwszej instancji w naruszeniu na rynku niemieckim w odniesieniu do okresu od dnia 7 lipca 2000 r. do dnia 9 listopada 2004 r.
- 70 Wreszcie, w odniesieniu do podniesionego przez wnoszące odwołanie argumentu, zgodnie z którym Sąd w pkt 235, 239 i 298 zaskarżonego wyroku błędnie uznał, że sama próba osiągnięcia porozumienia stanowi już naruszenie art. 101 TFUE, należy przypomnieć, iż pojęcie „uzgodnionej praktyki” w rozumieniu art. 101 ust. 1 TFUE oznacza pewien rodzaj koordynacji pomiędzy przedsiębiorstwami, która wprawdzie nie prowadzi jeszcze do zawarcia umowy we właściwym tego słowa znaczeniu, lecz pozwala świadomie na zastąpienie konkurencji wraz z jej zagrożeniami praktyczną współpracą przedsiębiorstw (zob. podobnie wyrok z dnia 8 lipca 1999 r. *Komisja/Anic Participazioni*, C-49/92 P, EU:C:1999:356, pkt 115 i przytoczone tam orzecznictwo).
- 71 Tak więc kryteria koordynacji i współpracy stanowiące przesłanki „uzgodnionej praktyki” w rozumieniu tego postanowienia winny być postrzegane w świetle koncepcji właściwej postanowieniom traktatu FUE dotyczącym konkurencji, zgodnie z którą każdy podmiot gospodarczy winien określać w sposób autonomiczny politykę, jaką zamierza realizować na rynku wewnętrznym (zob. podobnie wyrok z dnia 22 października 2015 r., *AC-Treuhand/Komisja*, C-194/14 P, EU:C:2015:717, pkt 32 i przytoczone tam orzecznictwo).

- 72 Ponadto, choć taki wymóg autonomii nie wyłącza prawa podmiotów gospodarczych do przystosowywania się w sprawny sposób do stwierdzonego lub spodziewanego zachowania konkurentów, o tyle jednak stoi on na przeszkodzie wszelkim kontaktom między tymi podmiotami gospodarczymi, tak bezpośrednim jak i pośrednim, które mogłyby wywrzeć wpływ na zachowanie aktualnego lub potencjalnego konkurenta na rynku bądź ujawnić temu konkurentowi postępowanie, które ten podmiot sam zdecydował lub planuje realizować na rynku, jeżeli celem lub skutkiem tych kontaktów jest doprowadzenie do warunków konkurencji, które nie odpowiadają normalnym warunkom konkurencji na rynku właściwym, przy uwzględnieniu charakteru produktów lub świadczonych usług, znaczenia i liczby przedsiębiorstw, jak również rozmiaru wspomnianego rynku (zob. wyrok z dnia 8 lipca 1999 r. Komisja/Anic Participazioni, C-49/92 P, EU:C:1999:356, pkt 117 i przytoczone tam orzecznictwo).
- 73 Wynika z tego więc, że skontaktowanie się polegające na próbie osiągnięcia porozumienia w przedmiocie cen stanowi zakazaną przez art. 101 ust. 1 TFUE uzgodnioną praktykę (zob. podobnie wyrok z dnia 5 grudnia 2013 r. Solvay/Komisja, C-455/11 P, nieopublikowany, EU:C:2013:796, pkt 40).
- 74 Wynika stąd, że należy oddalić drugą część zarzutu drugiego i zarzut drugi w całości jako bezzasadne.

W przedmiocie zarzutu trzeciego

Argumentacja stron

- 75 W ramach zarzutu trzeciego, składającego się z czternastu części, które należy przeanalizować łącznie, wnoszące odwołanie podnoszą, że Sąd dokonał wielokrotnie, w oczywisty i jednoznaczny sposób, przeinaczenia treści akt sprawy, dopuszczając się przy tym naruszeń prawa i uznanych zasad rządzących postępowaniem dowodowym.
- 76 Wnoszące odwołanie uważają, że, po pierwsze, Sąd w pkt 87 zaskarżonego wyroku przeinaczył przedstawione w pkt 117 skargi i w pkt 24 repliki wnioski o przeprowadzenie środków dowodowych oraz ich przedstawioną na rozprawie treść. Po drugie, w pkt 119 tego wyroku Sąd miał przeinaczyć pewne zawarte w spornej decyzji fragmenty dotyczące dyskusji w przedmiocie cen armatury sanitarnej, jakie miały być prowadzone w ramach FSKI. Po trzecie, w pkt 130 tego samego wyroku Sąd miał przeinaczyć motyw 852 spornej decyzji w zakresie dotyczącym rzekomego uczestnictwa skarżących w pierwszej instancji w szeregu organizacji wieloproduktowych. Po czwarte, w pkt 152–155 zaskarżonego wyroku Sąd miał przeinaczyć pewne fragmenty zawarte w piśmie w sprawie przedstawienia zarzutów z dnia 26 marca 2007 r. i dotyczące zarzutu systematycznego zawierania w ramach IFS porozumień w przedmiocie cen. Po piąte, w pkt 193 tego wyroku Sąd miał przeinaczyć sposób przedstawienia przez skarżące w pierwszej instancji na rozprawie pierwszego zarzutu odwołania. Po szóste, w pkt 208 tego samego wyroku Sąd miał przeinaczyć zawarty w pkt 46 wniosek o przeprowadzenie środków dowodowych dotyczący przesłuchania świadków o nazwiskach Schinle i Kook na okoliczność spotkania IFS, które miało miejsce w dniu 5 października 2000 r. Po siódme, wnoszące odwołanie twierdzą, że w pkt 213 zaskarżonego wyroku Sąd przeinaczył dowody i naruszył zasady postępowania dowodowego w odniesieniu do notatek pracownika spółki Hansgrohe o nazwisku Schinle, dotyczących spotkania IFS w dniu 5 października 2000 r., które miało miejsce w dniu 5 października 2000 r. Po ósme, w pkt 218 tego samego wyroku Sąd miał przeinaczyć materiał dowodowy dotyczący spotkania IFS, które miało miejsce w dniu 20 listopada 2002 r. i nie uwzględnić zawartych w pkt 27 repliki wniosków o przeprowadzenie środków dowodowych. Po dziewiąte, w pkt 230 zaskarżonego wyroku Sąd miał przeinaczyć zawarte w pkt 57, 59 i 61 skargi wnioski o przeprowadzenie środków dowodowych oraz przedstawioną przez skarżące w pierwszej instancji argumentację dotyczącą podwyżek cen „przy okazji zaistnienia poszczególnych okoliczności”. Po dziesiąte, w pkt 277–282 tego wyroku Sąd miał przeinaczyć zawarte w pkt 90 skargi materiał dowodowy, przedstawioną przez skarżące w pierwszej instancji argumentację i wniosek o przeprowadzenie środków dowodowych dotyczące spotkania FSKI, które miało miejsce w dniach 7

i 8 lipca 2000 r. Po jedenaste, w pkt 299 i nast. tego samego wyroku Sąd miał przeinaczyć treść protokołu ze spotkania FSKI, które miało miejsce w dniu 17 stycznia 2003 r. odnośnie rzekomego uzgodnienia w przedmiocie opłat drogowych, a także – zawarty w pkt 101 skargi wniosek o przeprowadzenie środków dowodowych. Po dwunaste, wnoszące odwołanie twierdzą, że w pkt 312 i nast. zaskarżonego wyroku Sąd przeinaczył sporną decyzję odnośnie wartości dowodowej dowodów dotyczących spotkania IFS w dniu 24 kwietnia 2001 r. i spotkań FSKI, które miały miejsce w dniu 23 stycznia i w dniu 5 lipca 2002 r. Po trzynaste, w pkt 321 tego wyroku Sąd miał przeinaczyć twierdzenie skarżących w pierwszej instancji, które zostało zawarte w pkt 110 skargi i pkt 43 repliki, uznając błędnie, że czyniące je nie podniosły żadnego argumentu dotyczącego spotkania VCG, które miało miejsce w dniu 30 października 2001 r. i, po czternaste, w pkt 324 tego samego wyroku motywy 572 i nast. spornej decyzji dotyczące rzekomego zarzutu zawarcia w ramach AFICS porozumienia cenowego na 2005 r.

- 77 W tym względzie w ramach zarzucanych przeinaczeń: siódmego i dwunastego wnoszące odwołanie twierdzą, że Sąd dokonał w niniejszej sprawie innej oceny tego samego materiału dowodowego niż ta dokonana w sprawach, w których wydano wyroki z dnia 16 września 2013 r. *Villeroy & Boch i in./Komisja* (T-373/10, T-374/10, T-382/10 i T-402/10, niepublikowany, EU:T:2013:455), oraz z dnia 16 września 2013 r. *Keramag Keramische Werke i in./Komisja* (T-379/10 i T-381/10, niepublikowany, EU:T:2013:457) w zakresie dotyczącym w szczególności treści i uwzględnienia – celem ustalenia, że doszło do antykonkurencyjnych praktyk – pewnych spotkań, w których uczestniczyły wnoszące odwołanie.
- 78 Zdaniem Komisji wszystkie te twierdzenia o przeinaczeniach należy oddalić bądź ze względu na to, że wynikają one z błędnego zrozumienia zaskarżonego wyroku, bądź ze względu na to, że kwestionowane fragmenty tego wyroku są niekonkluzywne i nie mogą przesądzać o jego zgodności z prawem, bądź też jeszcze ze względu na okoliczność polegającą na tym, że częściowo wnoszące odwołanie w trzecim z podnoszonych zarzutów wnoszą w rzeczywistości o przeprowadzenie ponownej oceny okoliczności faktycznych pomimo braku wykazania oczywistego przeinaczenia, jakiego miał dopuścić się Sąd.
- 79 W szczególności, jeśli chodzi o podnoszone przeinaczenia dotyczące wniosków o przeprowadzenie środków dowodowych, Komisja twierdzi, że to do wyłącznej kompetencji Sądu należy ocena konieczności uzupełnienia posiadanego przezeń materiału dowodowego, a okoliczność polegająca na tym, że złożony przez skarżące w pierwszej instancji wniosek pozostałby bez wpływu na ocenę Sądu i, co za tym idzie, zostałby oddalony, nie oznacza, iż został on przeinaczony. Ponadto czynnikiem o rozstrzygającym znaczeniu nie jest to, czy wniosek o zastosowanie środków został w oczywisty sposób przeinaczony, lecz raczej to, czy przeinaczony został dowód, którego to twierdzenia wnoszące odwołanie nie podniosły. W każdym razie przeinaczenie materiału dowodowego musi być oczywiste.
- 80 Reasumując, zdaniem Komisji Sąd w zaskarżonym wyroku nie przekroczył granic rozsądnej oceny dowodów, a dokonana przezeń ocena jest spójna z tą dokonaną w pkt 133 wyroku z dnia 16 września 2013 r. *Keramag Keramische Werke in./Komisja* (T-379/10 i T-381/10, niepublikowanym, EU:T:2013:457).

Ocena Trybunału

- 81 W pierwszej kolejności, w odniesieniu do tych części zarzutu trzeciego, które dotyczą wniosków o przeprowadzenie środków dowodowych, z utrwalonego orzecznictwa wynika, że zgodnie z przepisami regulaminu mającymi zastosowanie do środków dowodowych, to do sądu Unii należy decyzja w kwestii konieczności przedstawienia określonego dokumentu, w zależności od okoliczności sporu. Jeśli chodzi o Sąd jako taki, z art. 49 w związku z art. 65 lit. b) jego regulaminu w brzmieniu mającym zastosowanie w dniu wydania zaskarżonego wyroku wynika, że wniosek o przedstawienie jakiegokolwiek dokumentu dotyczącego danej sprawy zalicza się do środków dowodowych, które Sąd może zarządzić na każdym etapie postępowania (zob. podobnie wyroki z dnia 2 października 2003 r.

Salzgitter/Komisja, C-182/99 P, EU:C:2003:526, pkt 41 i przytoczone tam orzecznictwo; z dnia 2 października 2003 r. Aristrain/Komisja, C-196/99 P, EU:C:2003:529, pkt 67 i przytoczone tam orzecznictwo; z dnia 2 października 2003 r., Ensidesa/Komisja, C-198/99 P, EU:C:2003:530, pkt 28 i przytoczone tam orzecznictwo, a także z dnia 2 października 2003 r., Corus UK/Komisja, C-199/99 P, EU:C:2003:531, pkt 67 i przytoczone tam orzecznictwo).

- 82 Tak więc w zakresie, w jakim Sąd nie uwzględnił złożonych przez skarżące w pierwszej instancji wniosków o przesłuchanie świadków uznając, że nie jest to konieczne, po pierwsze, ze względu na przeprowadzoną w pkt 109–147 zaskarżonego wyroku analizę dowodów świadczących o istnieniu jednolitego i ciągłego naruszenia, po drugie, ze względu na zawarte w pkt 213 tego wyroku twierdzenie, zgodnie z którym notatki Hansgrohe są wystarczające do wykazania tego, że na spotkaniu IFS, które miało miejsce w dniu 5 października 2000 r., doszło do bezprawnego zachowania, po trzecie, ze względu na zawarte w pkt 218 tego wyroku twierdzenie, zgodnie z którym protokół ze spotkania IFS, które miało miejsce w dniu 5 października 2000 r., świadczy o bezpośrednim nawiązaniu przez podmioty gospodarcze kontaktu mogącego zakłócać reguły konkurencji, po czwarte, ze względu na przeprowadzoną w pkt 231–253 zaskarżonego wyroku analizę odpowiedzialności skarżących w pierwszej instancji za antykonkurencyjne zachowanie w kontekście konkretnych wydarzeń, po piąte, ze względu na przeprowadzoną w pkt 275–284 tego wyroku analizę dowodów mających świadczyć o bezprawnym charakterze spotkań FSKI, które miały miejsce w dniach 7 i 8 lipca 2000 r. i, po szóste, ze względu na przeprowadzoną w pkt 296–306 tego wyroku analizę związaną z poczynionym przez Sąd stwierdzeniem, zgodnie z którym próba wypracowania na spotkaniach FSKI, które miały miejsce w dniach 17 stycznia i 4 lipca 2003 r., porozumienia w przedmiocie skutków cenowych wprowadzenia opłat drogowych w Niemczech została wykazana, szóstą część zarzutu trzeciego należy w całości oddalić, podobnie jak część pierwszą tego zarzutu oraz jego części od ósmej do jedenastej w zakresie, w jakim dotyczą one środków dowodowych.
- 83 W drugiej kolejności, w zakresie dotyczącym tych części zarzutu trzeciego, które dotyczą przeinaczenia argumentacji skarżących w pierwszej instancji, należy stwierdzić, że, za wyjątkiem tego, co twierdzą one na poparcie trzynastej części tego zarzutu, nie podnoszą one w nich, iż Sąd zaniechał przeprowadzenia analizy zarzutów podniesionych w pierwszej instancji, lecz że zinterpretował on i pokrótce przedstawił ich argumentację w błędny sposób.
- 84 Wystarczy zaś stwierdzić, że, ze względu na to, iż wnoszące odwołanie nie podnoszą, że Sąd miał zaniechać przeprowadzenia analizy zarzutów podniesionych w pierwszej instancji, kwestia tego, czy przedstawił on pokrótce ich argumentację w błędny sposób pozostaje bez wpływu na rozstrzygnięcie niniejszego sporu i, co za tym idzie, części piątą i dziesiątą zarzutu trzeciego w całości oraz części pierwszą i dziewiątą tego zarzutu w zakresie, w jakim dotyczą one przeinaczenia argumentów wysuniętych przez skarżące w pierwszej instancji, należy oddalić (zob. podobnie wyrok z dnia 1 lipca 2010 r. Knauf Gips/Komisja, C-407/08 P, EU:C:2010:389, pkt 32).
- 85 W trzeciej kolejności, w odniesieniu do trzynastej części zarzutu trzeciego, w której wnoszące odwołanie twierdzą, że Sąd błędnie doszedł do wniosku, iż nie podniosły one żadnego argumentu dotyczącego spotkania VCG, które miało miejsce w dniu 30 października 2001 r., należy stwierdzić, po pierwsze, że Sąd ten w pkt 316 zaskarżonego wyroku podniósł, iż skarżące w pierwszej instancji nie kwestionują swego udziału w spotkaniach krajowych organizacji zawodowych obejmujących terytoria belgijskie i francuskie, tylko charakter czynów popełnionych podczas tych spotkań. Skarżące te twierdziły zaś, że, ze względu na to, iż decyzje w ramach każdego z przedsiębiorstw były podejmowane na poziomie spółki dominującej, a ich przedstawiciele nie dysponowali żadnym marginesem swobody prowadzenia negocjacji podczas tych zebrań, dokonywanej na tych spotkaniach wymiany informacji na temat cen nie można było utożsamiać z koordynacją podwyżek cen i w związku z tym nie miała ona antykonkurencyjnego celu. Z drugiej strony, choć skarżące w pkt 110 ich skargi o stwierdzenie nieważności i w pkt 43 ich przedstawionej przed Sądem repliki, powołanych na poparcie niniejszego odwołania, formalnie zakwestionowały fakt zawarcia podczas spotkania VCG, które miało miejsce w dniu 30 października 2001 r., uzgodnienia cenowego, uczyniły to w istocie z ww. względów.

Uzasadnienie to zostało zaś słusznie oddalone przez Sąd w pkt 318 zaskarżonego wyroku. W tych okolicznościach należy uznać, że, pomimo zawartego w pkt 321 zaskarżonego wyroku sformułowania, na podstawie którego można dojść do wniosku, iż skarżące w pierwszej instancji nie zakwestionowały antykonkurencyjnego charakteru spotkania, które miało miejsce w dniu 30 października 2001 r., sformułowanie to pozostaje bez wpływu na rozstrzygnięcie niniejszego sporu. Tym samym część pierwsza zarzutu trzeciego jest bezzasadna.

- 86 W czwartej kolejności, jeśli chodzi o te części zarzutu trzeciego, które dotyczą przeinaczenia materiału dowodowego, należy przypomnieć, że z przeinaczeniem mamy do czynienia wówczas, gdy – bez potrzeby przeprowadzania nowych dowodów – ocena dowodów istniejących okazuje się oczywiście błędna. Takie przeinaczenie musi jednak w oczywisty sposób wynikać z dokumentów zawartych w aktach sprawy bez konieczności dokonywania nowej oceny faktów i dowodów. Ponadto w sytuacji, gdy wnoszący odwołanie zarzuca przeinaczenie dowodów przez Sąd, winien on dokładnie wskazać, które dowody zostały jego zdaniem przeinaczone przez Sąd, oraz wykazać błędy w ocenie, które w jego opinii doprowadziły do takiego przeinaczenia (zob. podobnie wyrok z dnia 3 grudnia 2015 r. Włochy/Komisja, C-280/14 P, EU:C:2015:792, pkt 52).
- 87 Niemniej jednak siódma część zarzutu trzeciego jako całość, a także części ósma, dziesiąta i jedenasta tego zarzutu w zakresie, w jakim dotyczą przeinaczenia materiału dowodowego, opierają się na częściowym i błędnym zrozumieniu zaskarżonego wyroku. Wnoszące odwołanie zmierzają bowiem do tego, aby Trybunał przeprowadził ponowną ocenę okoliczności faktycznych i materiału dowodowego, co nie należy do jego uprawnień na etapie postępowania odwoławczego. Tak więc części siódma oraz ósma, dziesiąta i jedenasta zarzutu trzeciego w zakresie, w jakim dotyczą przeinaczenia materiału dowodowego, są niedopuszczalne.
- 88 W piątej kolejności, jeśli chodzi o te części zarzutu trzeciego, które dotyczą przeinaczeń spornej decyzji i pisma w sprawie przedstawienia zarzutów z dnia 26 marca 2007 r., należy stwierdzić, że, po pierwsze, odnośnie drugiej i trzeciej części tego zarzutu, choć wnoszące odwołanie twierdzą, że Sąd zastosował niejasne sformułowania w pkt 119 zaskarżonego wyroku, w którym uznał, iż przedmiotem dyskusji prowadzonych podczas dwóch spotkań FSKI były też podwyżki cen w dziedzinie armatury sanitarnej, a nie tylko – osiągnane obroty, zaś zgodnie z zawartym w pkt 130 sformułowaniem można zrozumieć, że były one członkami więcej niż jednej organizacji wieloproduktowej, sformułowania te, niewątpliwie niedokładne, nie mogą stanowić podstawy do zakwestionowania wniosku zgodnie z którym, po pierwsze, dwustronne kontakty między przedsiębiorstwami świadczyły o istnieniu ścisłych powiązań pomiędzy trzema podgrupami produktów, po drugie, skarżące w pierwszej instancji miały świadomość zarzucanego zachowania noszącego znamiona zмовы na skalę globalną czy też mogły racjonalnie przewidzieć, że stwierdzone naruszenie dotyczyło tych trzech podgrup i, po trzecie, skarżące te ze względu na ich uczestnictwo w spotkaniach IFS, które dotyczyły tych trzech podgrup, uczestniczyły w jednolitym i ciągłym naruszeniu. Nie można zatem uwzględnić drugiej i trzeciej części trzeciego zarzutu odwołania.
- 89 Po drugie, jeśli chodzi o część czwartą zarzutu trzeciego, wystarczy stwierdzić, że pkt 150–159 zaskarżonego wyroku nie świadczą o ewidentnym przeinaczeniu pisma w sprawie przedstawienia zarzutów z dnia 26 marca 2007 r. Wnoszące odwołanie zmierzają do tego, aby Trybunał dokonał ponownej oceny okoliczności faktycznych i materiału dowodowego, co jest niedopuszczalne na etapie postępowania odwoławczego. Ta czwarta część zarzutu jest zatem niedopuszczalna.
- 90 Po trzecie, jeśli chodzi o dwunastą część zarzutu trzeciego, w pierwszej kolejności, jak wynika z pkt 69 niniejszego wyroku, Sąd nie przeanalizował spotkania IFS, które miało miejsce w dniu 14 listopada 2001 r. i spotkań FSKI, które miały miejsce w dniach 23 stycznia i 5 lipca 2002 r., ani też nie wyciągnął na ich podstawie wniosków dotyczących zarzucanego naruszenia i, w drugiej kolejności, w zakresie dotyczącym argumentu odnoszącego się do rozstrzygnięcia przyjętego w wyrokach z dnia 16 września 2013 r. Villeroy & Boch i in./Komisja (T-373/10, T-374/10, T-382/10 i T-402/10, niepublikowanym, EU:T:2013:455), oraz Keramag Keramische Werke in./Komisja (T-379/10

i T-381/10, niepublikowanym, EU:T:2013:457), który został również podniesiony w ramach części siódmej zarzutu trzeciego, z utrwalonego orzecznictwa wynika, że spoczywający na Sądzie obowiązek uzasadniania swych wyroków nie może, co do zasady, obejmować obowiązku uzasadnienia rozstrzygnięcia przyjętego w sprawie w odniesieniu do rozstrzygnięcia przyjętego w innej sprawie, nawet jeśli dotyczy ona tej samej decyzji (zob. wyrok z dnia 11 lipca 2013 r. Team Relocations i in./Komisja, C-444/11 P, niepublikowany, EU:C:2013:464, pkt 66 oraz przytoczone tam orzecznictwo). Tak więc część dwunasta zarzutu trzeciego w całości oraz część siódma tego zarzutu w zakresie, w jakim dotyczy ona argumentu odnoszącego się do rozstrzygnięcia przyjętego przez Sąd w wyroku z dnia 16 września 2013 r., Villeroy & Boch i in./Komisja (T-373/10, T-374/10, T-382/10 i T-402/10, niepublikowanym, EU:T:2013:455) oraz Keramag Keramische Werke i in./Komisja (T-379/10 i T-381/10, niepublikowanym, EU:T:2013:457), są bezzasadne.

- 91 Po czwarte, w kwestii części czternastej zarzutu trzeciego należy stwierdzić, że wynika ona z błędnego rozumienia zaskarżonego wyroku. Z brzmienia pkt 324 tego wyroku nie wynika bowiem, że sformułowanie użyte przez Sąd ma przeinaczać w oczywisty sposób treść spornej decyzji, w szczególności w kontekście zarzucanych czynów, a mianowicie dokonywanych cyklicznie podwyżek cen. W każdym razie na podstawie tego sformułowania nie można podważyć ani antykonkurencyjnego charakteru spotkania AFICS, które miało miejsce w dniu 25 lutego 2004 r., ani faktu, że wnoszące odwołanie brały w nim udział. Czternasta część zarzutu jest więc bezzasadna.
- 92 Z całości powyższych względów wynika, że zarzut trzeci należy częściowo odrzucić jako niedopuszczalny, a częściowo – oddalić jako bezzasadny.

W przedmiocie zarzutu czwartego

- 93 W obejmującym dwie części zarzucie czwartym wnoszące odwołanie podnoszą błędy proceduralne i naruszenie art. 48 § 2 regulaminu postępowania przed Sądem, art. 48 § 2 i art. 47 akapit pierwszy oraz art. 52 § 3 karty w związku z art. 6 ust. 1 i 3 EKPC, wynikające z dopuszczenia niedopuszczalnych dowodów, uwzględnienia zbyt późno podniesionej przez Komisję argumentacji oraz nieuwzględnienia bez wystarczającego uzasadnienia wniosków dowodowych.

W przedmiocie części pierwszej zarzutu czwartego

– Argumentacja stron

- 94 W części pierwszej zarzutu czwartego odwołania wnoszące je podnoszą, że Sąd dopuścił i przeanalizował istotne obciążające dowody, o których nie było mowy w piśmie w sprawie przedstawienia zarzutów z dnia 26 marca 2007 r. czy też w spornej decyzji i które zostały podniesione na zbyt późnym etapie postępowania. W tym kontekście Sąd miał ponadto w zaskarżonym wyroku uwzględnić i wykorzystać przeciwko skarżącym w pierwszej instancji argumenty przedstawione na piśmie przez Komisję już po zamknięciu pisemnego etapu postępowania, nie dając przy tym im sposobności ustosunkowania się do twierdzeń tej instytucji.
- 95 W tym względzie Sąd miał w szczególności w pierwszej kolejności w pkt 162–167 zaskarżonego wyroku dopuścić się naruszenia prawa zaprzeczając naruszeniu przysługującego skarżącym w pierwszej instancji prawa do obrony spowodowanego wykorzystaniem w spornej decyzji notatek dotyczących spotkania IFS, które miało miejsce w dniu 5 października 2000 r., zaś dopuszczając i wykorzystując ten dowód – dopuścił się też sam naruszenia tego prawa do obrony. Ponadto ta część zaskarżonego wyroku oparta została w całości na argumentacji, która została powołana przez Komisję zbyt późno, bo po dopiero półroczu po zakończeniu pisemnego etapu postępowania. Tak więc, uwzględniając

tę argumentację i nie dając skarżącym w pierwszej instancji przynajmniej możliwości ustosunkowania się do niej ponownie, Sąd dopuścił się naruszenia art. 48 § 2 swego regulaminu postępowania, zasady równości broni oraz przysługującego im prawa do bycia wysłuchanym.

- 96 W drugiej kolejności, Sąd w pkt 226 i nast. zaskarżonego wyroku, po pierwsze, miał dopuścić się naruszenia prawa błędnie nie uwzględniając twierdzenia o naruszeniu przez Komisję prawa ze względu na uwzględnienie notatek dotyczących spotkania IFS, które miało miejsce w dniu 9 kwietnia 2003 r. i, po drugie, uwzględniając te notatki oraz podniesione przez Komisję twierdzenie o możliwości odnalezienia tych notatek w aktach sprawy, sam popełnił błąd proceduralny i naruszył przysługujące skarżącym prawo do obrony.
- 97 W trzeciej kolejności, zdaniem wnoszących odwołanie zaskarżony wyrok został wydany z naruszeniem prawa do obrony odnośnie notatek dotyczących spotkań IFS, które miały miejsce w dniach 5 października 2000 r. i 9 kwietnia 2003 r. ze względu na to, że wykorzystał je i wyciągnął z nich wnioski przedstawione w pkt 213, 215, 228, 281 i nast. oraz 313 zaskarżonego wyroku pomimo tego, że te dowody były niedopuszczalne.
- 98 Komisja twierdzi, że wnoszące odwołanie miały dostęp do jawnej wersji powoływanych przez nie dokumentów, a opierająca się na niej jej argumentacja nie stanowi nowego zarzutu, tylko dostarczone na wniosek Sądu wyjaśnienie. W szczególności stanowi ona ustosunkowanie się do nieprecyzyjnej argumentacji podniesionej w pierwszej instancji przez skarżące, które miały sposobność ustosunkowania się do tych kwestii podczas rozprawy.

– Ocena Trybunału

- 99 Bezsporne jest to, że celem przyznania prawa dostępu do akt Komisji jest zagwarantowanie skutecznego wykonywania prawa do obrony należącego do praw podstawowych Unii i usankcjonowanego w art. 6 EKPC, a naruszenie tego prawa podczas postępowania poprzedzającego wydanie kwestionowanej decyzji może co do zasady pociągać za sobą, w przypadku naruszenia prawa do obrony danego przedsiębiorstwa, stwierdzenie nieważności tej decyzji (zob. podobnie wyrok z dnia 2 października 2003 r. Corus UK/Komisja, C-199/99 P, EU:C:2003:531, pkt 126 i 127 i przytoczone tam orzecznictwo).
- 100 Podobnemu naruszeniu nie może zaradzić samo umożliwienie dostępu do akt sprawy podczas późniejszego postępowania sądowego zapoczątkowanego ewentualną skargą w przedmiocie kwestionowanej decyzji. W przypadku zapewnienia dostępu na tym etapie postępowania dane przedsiębiorstwo nie musi wykazywać tego, że gdyby miało dostęp do niepodanych do jego wiadomości dokumentów, to Komisja wydałaby decyzję o innej treści, lecz wystarczy, że wykaże to, iż dokumenty te byłyby użyteczne do jej obrony (zob. wyrok z dnia 2 października 2003 r. Corus UK/Komisja, C-199/99 P, EU:C:2003:531, pkt 128 i przytoczone tam orzecznictwo).
- 101 W tym względzie, w pierwszej kolejności, w odniesieniu do notatek dotyczących spotkania IFS, które miało miejsce w dniu 5 października 2000 r., z pkt 165–167 zaskarżonego wyroku wynika, po pierwsze, że skarżące w pierwszej instancji miały do nich dostęp jeszcze przed wszczęciem postępowania przed Sądem, po drugie, że była o nich mowa w piśmie w sprawie przedstawienia zarzutów z dnia 26 marca 2007 r. i, po trzecie, że były one przedmiotem prowadzonej przed Sądem dyskusji.
- 102 W drugiej kolejności, jeśli chodzi o notatki ze spotkania IFS, które miało miejsce w dniu 9 kwietnia 2003 r., z pkt 226 zaskarżonego wyroku wynika, po pierwsze, że skarżące w pierwszej instancji miały do nich dostęp jeszcze przed wszczęciem postępowania przed Sądem i, po drugie, że Komisja w swym

piśmie z dnia 12 marca 2013 r. potwierdziła, że dostęp do pierwszej strony tych notatek był nieograniczony, a z jawną wersją drugiej strony zawartą w jej aktach można było się zapoznać. Strony te były również przedmiotem prowadzonej przed Sądem dyskusji.

- 103 Wreszcie, należy podkreślić, że, wbrew temu, co twierdzą wnoszące odwołanie, okoliczność polegająca na tym, iż sporna decyzja nie zawiera odwołania do tych notatek w ich całości, a jedynie – do jednej ich strony i załącznika do nich, nie może pociągać za sobą naruszenia prawa do obrony. Takie odesłania wystarczają bowiem do zidentyfikowania danego dokumentu.
- 104 W trzeciej kolejności, w odniesieniu do przedstawionej rzekomo późno przez Komisję argumentacji dotyczącej ww. dokumentów wystarczy stwierdzić, że z pkt 29–38 zaskarżonego wyroku wynika, iż Sąd zadał skarżącym w pierwszej instancji i Komisji pytania na piśmie, a rozprawa została zorganizowana w dniu 20 marca 2013 r. Tak więc przedstawionej na piśmie na wniosek Sądu argumentacji służącej wyjaśnieniu pewnych kwestii, zanim staną się one przedmiotem prowadzonej na rozprawie dyskusji, nie można uznać za przedstawioną zbyt późno. Ponadto za pomocą twierdzenia o rzekomo późnym przedstawieniu tej argumentacji nie można zakwestionować tego, że skarżące w pierwszej instancji rzeczywiście miały dostęp do notatek ze spotkań IFS, które miały miejsce w dniach 5 października 2000 r. i 9 kwietnia 2003 r.
- 105 W takich okolicznościach nie można zarzucać Sądowi, że ten dopuścił się naruszenia art. 48 § 2 swego regulaminu postępowania, jak również przysługującego skarżącym w pierwszej instancji prawa do obrony. Dlatego też pierwszą część zarzutu czwartego należy oddalić jako bezzasadną.

W przedmiocie części drugiej zarzutu czwartego

– Argumentacja stron

- 106 W części drugiej zarzutu czwartego odwołania wnoszące je w istocie twierdzą, że Sąd, odmawiając przesłuchania świadków oskarżenia, naruszył prawo do rzetelnego procesu. Sąd nie uwzględnił żadnego z przedstawionych przez skarżące w pierwszej instancji wniosków o przeprowadzenie środków dowodowych. Oddalając zaś je pobieżnie w pkt 135, 200, 214, 236, 240, 245, 270, 283 i 305 zaskarżonego wyroku Sąd dopuścił się naruszenia przysługującego im prawa do rzetelnego procesu sądowego oraz art. 6 ust. 3 lit. d) EKPC.
- 107 Zdaniem Komisji z utrwalonego orzecznictwa Trybunału wynika, że przysługujące Sądowi uprawnienie do oceny znaczenia, jakie ma wniosek o przeprowadzenie środka dowodowego w stosunku do przedmiotu sporu, oraz konieczności przesłuchania świadków jest zgodne z prawem podstawowym do rzetelnego procesu sądowego, a w szczególności z art. 6 ust. 3 lit. d) EKPC.

– Ocena Trybunału

- 108 Przede wszystkim, należy przypomnieć, że wyłącznie do Sądu należy ocena ewentualnej konieczności uzupełnienia materiału dowodowego zgromadzonego w rozpatrywanych przez niego sprawach. Waler dowodowy materiału zgromadzonego w sprawie podlega jego swobodnej ocenie, która nie podlega kontroli Trybunału w ramach rozpatrywania odwołania, z wyjątkiem przypadków przeinaczenia dowodów przedstawionych Sądowi lub wówczas, gdy z dokumentów znajdujących się w aktach sprawy wynika istotna nieścisłość ustaleń Sądu (zob. wyrok z dnia 12 czerwca 2014 r. Deltafina/Komisja, C-578/11 P, EU:C:2014:1742, pkt 67 i przytoczone tam orzecznictwo).
- 109 Następnie, zgodnie z utrwalonym orzecznictwem, nawet jeśli wniosek o przesłuchanie świadków przedstawiony w skardze określa dokładnie fakty, na których okoliczność należy przesłuchać świadka lub świadków, oraz powody uzasadniające to przesłuchanie, to do Sądu należy ocena znaczenia

wniosku dla sprawy, biorąc pod uwagę przedmiot sporu i konieczność przesłuchania powołanych świadków (zob. wyrok z dnia 19 grudnia 2013 r., Siemens i in./Komisja, C-239/11 P, C-489/11 P i C-498/11 P, niepublikowany, EU:C:2013:866, pkt 323 i przytoczone tam orzecznictwo).

- 110 Wreszcie, ten przysługujący Sądowi zakres swobodnej oceny jest zgodny z prawem podstawowym do rzetelnego procesu sądowego, a w szczególności z art. 6 ust. 3 lit. d) EKPC. Z orzecznictwa Trybunału wynika bowiem, że ten ostatni przepis nie przyznaje oskarżonemu nieograniczonego prawa do żądania stawienia świadków w sądzie i że w zasadzie to sąd decyduje o konieczności lub możliwości wezwania świadka. Artykuł 6 ust. 3 EKPC nie nakazuje wezwania świadka, ale zmierza do zapewnienia „równości broni”, aby sporne postępowanie w całości dawało oskarżonemu wystarczającą i odpowiednią możliwość do zakwestionowania ciężących na nim podejrzeń (zob. podobnie wyrok z dnia 19 grudnia 2013 r. Siemens i in./Komisja, C-239/11 P, C-489/11 P i C-498/11 P, nieopublikowany, EU:C:2013:866, pkt 324 i 325, a także przytoczone tam orzecznictwo).
- 111 Wynika stąd, że należy oddalić jako bezzasadną część drugą zarzutu czwartego, a tym samym zarzut drugi winien zostać oddalony w całości jako bezzasadny.

W przedmiocie zarzutu piątego

Argumentacja stron

- 112 Piąty z podniesionych przez wnoszące odwołanie zarzutów, dzielący się na dwie części, które należy przeanalizować łącznie, został oparty na naruszeniu obowiązku uzasadnienia, a także – art. 101 TFUE w zakresie dotyczącym kwalifikacji prawnej jednolitego i ciągłego naruszenia oraz ponoszonej przez nie w tym względzie odpowiedzialności.
- 113 W pierwszej części tego zarzutu odwołania wnoszące je utrzymują, że Sąd ani w pkt 118–128 tego wyroku, ani w żadnym innym z jego fragmentów nie uzasadnił wystarczająco swych stwierdzeń w przedmiocie komplementarności stwierdzonych praktyk, która stanowi warunek zakwalifikowania danego naruszenia jako jednolitego.
- 114 W drugiej części tego zarzutu wnoszące odwołanie podnoszą, że Sąd w pkt 180 i nast. zaskarżonego wyroku dokonał błędnej wykładni orzecznictwa Trybunału dotyczącego kwalifikacji prawną naruszenia jako jednolitego i ciągłego, w szczególności ze względu na to, iż naruszenia o takim charakterze mogą co do zasady dopuścić się tylko konkurenci, a w każdym razie na podstawie okoliczności i dowodów przedstawionych w aktach sprawy nie można stwierdzić, że wnoszące odwołanie uczestniczyły w tego rodzaju naruszeniu.
- 115 Komisja odpira, że Sąd w szeregu punktów zaskarżonego wyroku przeanalizował różnego rodzaju działania grupy rozpatrywanych przedsiębiorstw i odesłał do odpowiednich motywów spornej decyzji. Z orzecznictwa Trybunału wynika w szczególności, że komplementarny charakter praktyk nie stanowi przesłanki koniecznego do ustalenia istnienia jednolitego naruszenia, a brak przeprowadzenia analizy w tym względzie nie stanowi zatem braku uzasadnienia.
- 116 W odniesieniu do części drugiej piątego zarzutu odwołania Komisja podnosi, że naruszenie art. 101 TFUE ma również miejsce wówczas, gdy skoordynowane z innymi przedsiębiorstwami zachowanie danego przedsiębiorstwa ma za cel ograniczenie konkurencji na rynku właściwym, przy czym przedsiębiorstwo to jako takie wcale nie musi prowadzić działalności na tym rynku. Dodaje ona, że uczestnicy rozpatrywanego w niniejszej sprawie kartelu poprzez swe uczestnictwo w mających znamiona zмовы spotkaniach uzgodnili między sobą istnienie jednolitego pod względem gospodarczym celu. Aby przypisać wnoszącym odwołanie wdrażane przez inne przedsiębiorstwa bezprawne zachowanie wystarczy, aby miały one świadomość tego zachowania czy też mogły racjonalnie je przewidzieć. Sąd wielokrotnie analizował rozpatrywane spotkania członków kartelu,

ustalając, że wytwórcy trzech podgrup produktów podawali sobie wzajem do wiadomości istotne informacje, co wystarcza do wykazania istnienia „świadomości bezprawnego zachowania czy też jej domniemania”.

Ocena Trybunału

- 117 Zgodnie z utrwalonym orzecznictwem naruszenie art. 101 ust. 1 TFUE może wynikać nie tylko z pojedynczego działania, ale również z szeregu działań, a nawet z zachowania o charakterze ciągłym, nawet jeżeli jeden lub większa liczba elementów tego szeregu działań lub tego zachowania ciągłego mogłyby stanowić same w sobie i odrębnie naruszenie tego przepisu. W przypadku gdy poszczególne działania z uwagi na identyczny cel polegający na zakłóceniu konkurencji na rynku wewnętrznym wpisują się w „całościowy plan”, Komisja jest uprawniona przypisać odpowiedzialność za te działania na podstawie udziału w naruszeniu postrzeganym jako całość (zob. podobnie wyrok z dnia 24 czerwca 2015 r., *Fresh Del Monte Produce/Komisja* i *Komisja/Fresh Del Monte Produce*, C-293/13 P i C-294/13 P, EU:C:2015:416, pkt 156 i przytoczone tam orzecznictwo).
- 118 Przedsiębiorstwo uczestniczące w takim jednolitym i złożonym naruszeniu w drodze swoich własnych zachowań, które były objęte pojęciami porozumienia lub praktyki uzgodnionej mającej cel antykonkurencyjny w rozumieniu art. 101 ust. 1 TFUE i które miały przyczynić się do realizacji naruszenia w jego całości, może być tym samym również odpowiedzialne za zachowania innych przedsiębiorstw w ramach tego samego naruszenia przez cały okres jego udziału w tym naruszeniu. Ma to miejsce, jeżeli zostanie wykazane, że przedsiębiorstwo to zamierzało własnym zachowaniem przyczynić się do realizacji wspólnych celów wyznaczonych przez wszystkich uczestników tego porozumienia i że znało działania planowane lub wdrażane przez inne przedsiębiorstwa dla realizacji tych samych celów lub że w sposób rozsądny mogło je przewidzieć oraz że było gotowe ponieść związane z tym ryzyko (zob. podobnie wyrok z dnia 24 czerwca 2015 r., *Fresh Del Monte Produce/Komisja* i *Komisja/Fresh Del Monte Produce*, C-293/13 P i C-294/13 P, EU:C:2015:416, pkt 157 i przytoczone tam orzecznictwo).
- 119 Może więc wystąpić sytuacja, w której przedsiębiorstwo uczestniczyło bezpośrednio we wszystkich zachowaniach antykonkurencyjnych stanowiących naruszenie jednolite i ciągłe, kiedy to Komisja jest uprawniona do przypisania mu odpowiedzialności za wszystkie te zachowania, a tym samym za to naruszenie w całości. Przedsiębiorstwo mogło również uczestniczyć bezpośrednio jedynie w części zachowań antykonkurencyjnych stanowiących naruszenie jednolite i ciągłe, lecz mieć wiedzę o wszystkich pozostałych zachowaniach stanowiących naruszenie planowanych lub wdrażanych przez innych uczestników kartelu dla realizacji tych samych celów, lub mogło w sposób rozsądny je przewidzieć i było gotowe ponieść związane z tym ryzyko. W takiej sytuacji Komisja jest również uprawniona do przypisania temu przedsiębiorstwu odpowiedzialności za wszystkie zachowania antykonkurencyjne stanowiące takie naruszenie i w konsekwencji – za to naruszenie w całości (zob. wyrok z dnia 24 czerwca 2015 r., *Fresh Del Monte Produce/Komisja* i *Komisja/Fresh Del Monte Produce*, C-293/13 P i C-294/13 P, EU:C:2015:416, pkt 158 i przytoczone tam orzecznictwo).
- 120 Jeżeli natomiast przedsiębiorstwo uczestniczyło bezpośrednio w jednym lub większej liczbie zachowań antykonkurencyjnych stanowiących jednolite i ciągłe naruszenie, ale nie zostało wykazane, że poprzez swoje własne zachowanie zamierzało ono przyczynić się do realizacji wspólnych celów wyznaczonych przez pozostałych uczestników kartelu i że znało pozostałe zachowania stanowiące naruszenie, planowane lub wdrażane przez wspomnianych uczestników dla realizacji tych samych celów, lub że w sposób rozsądny mogło je przewidzieć oraz że było gotowe ponieść związane z tym ryzyko, Komisja jest uprawniona do przypisania mu odpowiedzialności jedynie za zachowania, w których uczestniczyło ono bezpośrednio, i za zachowania planowane lub wdrażane przez innych uczestników dla realizacji tych samych celów co cele tego przedsiębiorstwa, co do których wykazano, że o nich wiedziało lub że

w sposób rozsądny mogło je przewidzieć i było gotowe ponieść związane z tym ryzyko (zob. wyrok z dnia 24 czerwca 2015 r., *Fresh Del Monte Produce/Komisja i Komisja/Fresh Del Monte Produce*, C-293/13 P i C-294/13 P, EU:C:2015:416, pkt 159 i przytoczone tam orzecznictwo).

- 121 Trybunał rozstrzygnął już w tym względzie, że Sąd, aby zakwalifikować różne działania jako jednolite i ciągle naruszenie, nie ma obowiązku badania, czy istnieje między nimi związek komplementarności w tym znaczeniu, że każde z nich miało być odpowiedzią na jedną lub kilka konsekwencji normalnego działania konkurencji, a wzajemnie oddziałując, każde z nich przyczyniało się do realizacji całości skutków antykonkurencyjnych zamierzonych przez ich sprawców w ramach całościowego planu mającego jednolity cel. Natomiast przesłanka związana z pojęciem jednolitego celu skutkuje tym, że należy sprawdzić, czy nie istnieją elementy charakteryzujące poszczególne zachowania składające się na naruszenie, które mogłyby świadczyć o tym, iż zachowania fizycznie wdrożone przez inne przedsiębiorstwa nie mają tego samego antykonkurencyjnego celu czy skutku i nie wpisują się zatem w „całościowy plan” polegający na zakłóceniu konkurencji na rynku wewnętrznym (zobacz podobnie wyrok z dnia 19 grudnia 2013 r. *Siemens i i in./Komisja*, C-239/11 P, C-489/11 P i C-498/11 P, niepublikowany, EU:C:2013:866, pkt 247 i 248).
- 122 Ponadto z orzecznictwa Trybunału nie można wywnioskować, że art. 101 ust. 1 TFUE dotyczy wyłącznie albo przedsiębiorstw działających na rynku objętym ograniczeniami konkurencji bądź na rynkach znajdujących się na wyższym lub niższym szczeblu lub sąsiadujących z owym rynkiem, albo przedsiębiorstw, które ograniczają swą autonomię zachowywania się na danym rynku w drodze porozumienia lub uzgodnionej praktyki. Z utrwalonego orzecznictwa Trybunału wynika bowiem, że tekst art. 101 ust. 1 TFUE odnosi się w sposób ogólny do wszystkich porozumień i uzgodnionych praktyk, które w stosunkach horyzontalnych lub wertykalnych zakłócają konkurencję na rynku wewnętrznym, niezależnie od rynku, na którym działają strony, jak też od okoliczności, że jedynie zachowanie handlowe jednego spośród tych przedsiębiorstw jest objęte treścią uzgodnień, o których mowa (zob. podobnie wyrok z dnia 22 października 2015 r. *AC-Treuhand/Komisja*, C-194/14 P, EU:C:2015:717 pkt 34 i 35 oraz przytoczone tam orzecznictwo).
- 123 W niniejszym przypadku należy po pierwsze stwierdzić, że Sąd w pkt 90–92 zaskarżonego wyroku przypominał orzecznictwo odnoszące się do pojęcia jednolitego i ciągłego naruszenia. Po drugie, w pkt 93–108 tego wyroku przypominał on orzecznictwo odnoszące się do rozkładu ciężaru dowodu. Po trzecie, w pkt 111–147 tego samego wyroku, w ramach analizy podniesionego przez skarżące w pierwszej instancji zarzutu dotyczącego kwalifikacji rozpatrywanego naruszenia jako jednolitego i ciągłego, skontrolował on to, czy rozpatrywane mające znamiona naruszenia praktyki i działania wpisują się w „całościowy plan”.
- 124 W tych okolicznościach, skoro Sąd skontrolował, czy rozpatrywane mające znamiona naruszenia praktyki i działania wpisują się w „całościowy plan” i skoro do zakwalifikowania antykonkurencyjnych czynów danych przedsiębiorstw jako jednolitego i ciągłego naruszenia nie jest konieczne, aby dopuszczające się ich przedsiębiorstwa konkurowały ze sobą, nie można zarzucać Sądowi, że ten niewystarczająco uzasadnił kwalifikację tych praktyk i czynów jako jednolitego i ciągłego naruszenia.
- 125 Sąd nie dopuścił się więc żadnego naruszenia prawa, uznając, że skarżące w pierwszej instancji ponoszą odpowiedzialność, po pierwsze, ze względu na swe bezpośrednie uczestnictwo w zarzucanym naruszeniu, oraz, po drugie, ze względu na to, że miały one świadomość całokształtu innych mających znamiona naruszenia zachowań, jakie były zamierzone lub wprowadzane w życie przez innych realizujących te same cele członków kartelu czy też mogły je racjonalnie przewidzieć i były gotowe ponieść to ryzyko.
- 126 W rezultacie uznać należy, że zarzut piąty jest bezzasadny.

W przedmiocie zarzutu szóstego

Argumentacja stron

- 127 Podnosząc zarzut szósty, dzielący się na trzy części, które należy przeanalizować łącznie, wnoszące odwołanie twierdzą, że Sąd dopuścił się naruszenia art. 101 TFUE uznając, iż należy zakwalifikować dyskusje prowadzone na różnego rodzaju spotkaniach jako umyślne ograniczenia konkurencji, jak również – zakładając, że skarżące w pierwszej instancji miały obowiązek zdystansowania się od dyskusji prowadzonych przez przedsiębiorstwa, które nie były ich konkurentami.
- 128 W pierwszej części tego zarzutu odwołania wnoszące je podnoszą, że istnienie praktyki uzgodnionej może zostać przyjęte co do zasady jedynie pomiędzy konkurującymi między sobą przedsiębiorstwami. Uznając zaś w pkt 212 zaskarżonego wyroku, że wymiana mających szczególne znaczenie informacji może mieć jako taka antykonkurencyjny charakter, Sąd oparł się na niewłaściwym kryterium i nie uwzględnił kontekstu gospodarczego prowadzonych dyskusji. Wskutek tego dopuścił się on naruszenia art. 101 TFUE.
- 129 W drugiej części zarzutu szóstego wnoszące odwołanie twierdzą, że Sąd naruszył art. 101 TFUE uznając w pkt 251 i 252 zaskarżonego wyroku, że, aby zwolnić się z odpowiedzialności za rozpatrywane naruszenie, skarżące w pierwszej instancji powinny były zdystansować się od wszystkich prowadzonych w ramach IFS dyskusji, w jakich uczestniczyły. Ich zdaniem nie istnieje zaś domniemanie dotyczące antykonkurencyjnego charakteru uzgodnienia pomiędzy przedsiębiorstwami, które nie konkurują między sobą. Zdaniem wnoszących odwołanie na podstawie ich obecności na dyskusjach prowadzonych na tematy dotyczące rynków, na których nie prowadziły one działalności, nie można zatem wyciągać wniosków co do popierania przez nie tej bezprawnej inicjatywy.
- 130 W ramach trzeciej części zarzutu szóstego wnoszące odwołanie podnoszą, że Sąd naruszył art. 101 TFUE uznając w pkt 235, 239 i 298 zaskarżonego wyroku, iż sama „próba wypracowania porozumienia”, niepoparta dowodami istnienia takiego porozumienia, jest wystarczająca do ustalenia istnienia praktyki uzgodnionej. Ich zdaniem „próba wypracowania porozumienia” przez niekonkurujące ze sobą przedsiębiorstwa nie wystarcza do ustalenia, że doszło do naruszenia art. 101 TFUE.
- 131 Komisja odpiera, że stosunek konkurencji został ustalony w odniesieniu do spotkań kartelu, na których wnoszące odwołanie nie były jedynymi wytwórcami artykułów ceramicznych. Jej zdaniem presja, jaką mieli wywierać hurtownicy, nie pozbawiła wnoszących odwołanie ich autonomii. Ponadto zdaniem tej instytucji wnoszące odwołanie nie tylko miały okazję zareagować na to w autonomiczny sposób, ale również zdecydowały się uczestniczyć w mającej znamiona zмовы wspólnej praktyce i usiłowały uzgodnić wspólny kalendarz wprowadzania w życie podwyżek cen. Instytucja ta podkreśla, że, wbrew podnoszonej przez wnoszące odwołanie argumentacji, wymiana informacji narusza art. 101 TFUE już w zakresie, w jakim stanowi wsparcie innego antykonkurencyjnego mechanizmu.
- 132 Komisja podnosi, że dyskusja w przedmiocie cen nie dotyczyła wyłącznie rynków trzecich. Tak samo obowiązek zdystansowania się od prowadzonych w ramach IFS dyskusji wynika z jednolitego i ciągłego charakteru naruszenia. W szczególności wnoszące odwołanie wzięły na siebie odpowiedzialność za bezprawne zachowania innych uczestników kartelu ze względu na to, że miały one – lub powinny były mieć – świadomość tego zachowania.
- 133 Komisja przypomina, że z orzecznictwa Trybunału wynika, iż do dowiedzenia istnienia uzgodnionej praktyki w rozumieniu art. 101 TFUE wystarczy, że dane przedsiębiorstwo, mając przy tym na celu wypracowanie antykonkurencyjnego porozumienia, podaje informacje do wiadomości swych konkurentów. Instytucja ta wnosi do Trybunału o oddalenie zarzutu szóstego w całości.

Ocena Trybunału

- 134 Przede wszystkim z utrwalonego orzecznictwa wynika, że wymiana informacji narusza art. 101 TFUE zwłaszcza wówczas, gdy stanowi ona wsparcie innego antykonkurencyjnego mechanizmu (zob. podobnie wyrok z dnia 7 stycznia 2004 r. Aalborg Portland i in./Komisja, C-204/00 P, C-205/00 P, C-211/00 P, C-213/00 P, C-217/00 P i C-219/00 P, EU:C:2004:6, pkt 281).
- 135 Następnie, okoliczność polegająca na wymianie między konkurentami informacji handlowych w celu wypracowania antykonkurencyjnego porozumienia wystarcza do tego, aby dowieść istnienia antykonkurencyjnej praktyki w rozumieniu art. 101 ust. 1 TFUE. W tym względzie nie ma konieczności wykazywania, że ci konkurenci są formalnie zobowiązani do przyjęcia takiego czy innego zachowania czy też, że uzgodnili oni wspólnie ich przyszłe zachowanie na rynku (zob. podobnie wyrok z dnia 5 grudnia 2013 r. Solvay/Komisja, C-455/11 P, nieopublikowany, EU:C:2013:796, pkt 40).
- 136 Wreszcie, milcząca zgoda na niedozwoloną inicjatywę bez otwartego zdystansowania się wobec jej treści lub zawiadomienia o niej organów administracyjnych zachęca do kontynuacji naruszenia i utrudnia jego wykrycie. Współudział ten stanowi bierny rodzaj uczestnictwa w naruszeniu, który tym samym może być podstawą uznania odpowiedzialności tego przedsiębiorstwa w ramach jednolitego porozumienia. Ponadto okoliczność polegająca na tym, że dane przedsiębiorstwo nie stosuje w praktyce rezultatów spotkania, które miało antykonkurencyjny cel, nie może zwalniać go od odpowiedzialności za udział w kartelu, chyba że zdystansowało się publicznie od jego treści (zob. podobnie wyrok z dnia 28 czerwca 2005 r. Dansk Rørindustri i in./Komisja, C-189/02 P, C-202/02 P, od C-205/02 P do C-208/02 P i C-213/02 P, EU:C:2005:408, pkt 143 i 144).
- 137 Skoro więc, jak wynika z pkt 124 niniejszego wyroku, stosunek konkurencji pomiędzy uczestniczącymi przedsiębiorstwami nie stanowi warunku zakwalifikowania antykonkurencyjnych czynów takich jak te rozpatrywane w niniejszym przypadku jako jednolitego i ciągłego naruszenia, wnoszące odwołanie błędnie twierdzą, że orzecznictwo przypomniane w pkt 134–136 niniejszego wyroku nie ma zastosowania w kontekście jednolitego i ciągłego naruszenia.
- 138 Gdyby bowiem przyjąć podnoszoną przez wnoszące odwołanie argumentację, pozbawiłoby to pojęcie jednolitego i ciągłego naruszenia części jego sensu, gdyż taka wykładnia zwalniałaby uczestniczące w ciągłym i jednolitym i ciągłym naruszeniu przedsiębiorstwa z jakiejkolwiek pośredniej odpowiedzialności wynikającej z działań niekonkurujących z nimi przedsiębiorstw, które jednak przyczyniają się swym zachowaniem do realizacji charakterystycznego dla jednolitego i ciągłego naruszenia całościowego planu.
- 139 Sąd słusznie zatem uznał, że można uznać skarżące w pierwszej instancji za odpowiedzialne zarówno za bezpośrednie uczestnictwo w rozpatrywanym kartelu, jak i za pośrednie uczestnictwo w nim ze względu na to, że wiedziały one o całokształcie innych mających znamiona naruszenia zachowań stanowiących naruszenie planowanych lub wdrażanych przez innych uczestników kartelu dla realizacji tych samych celów, lub mogły w sposób rozsądny je przewidzieć i były gotowe ponieść związane z tym ryzyko.
- 140 W świetle całokształtu powyższych rozważań szósty zarzut odwołania jest bezzasadny.
- 141 Ponieważ nie można uznać żadnego z zarzutów podniesionych przez Komisję na poparcie jej odwołania, odwołanie należy oddalić w całości.

W przedmiocie kosztów

- 142 Zgodnie z art. 184 § 2 regulaminu postępowania przed Trybunałem, jeżeli odwołanie jest bezzasadne, Trybunał rozstrzyga o kosztach.

¹⁴³ Zgodnie z art. 138 § 1 tego regulaminu, mającym zastosowanie do postępowania odwoławczego na podstawie art. 184 § 1 tego regulaminu, kosztami zostaje obciążona, na żądanie strony przeciwnej, strona przegrywająca sprawę. Ponieważ Komisja wniosła o obciążenie wnoszących odwołanie kosztami postępowania, a te ostatnie przegrały sprawę, należy obciążyć je kosztami postępowania.

Z powyższych względów Trybunał (pierwsza izba) orzeka, co następuje:

1) Odwołanie zostaje oddalone.

2) Duravit AG, Duravit SA i Duravit BeLux SPRL/BVBA zostają obciążone kosztami postępowania.

Podpisy